

Sinonimija u suvremenom hrvatskom jeziku

Mikulić, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:683957>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Mađarskoga jezika i
književnosti

Ivan Mikulić

Sinonimija u suvremenom hrvatskom jeziku

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr.sc. Vlasta Rišner

Osijek, 2018.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Katedra za suvremeni hrvatski jezik

Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Mađarskoga jezika i
književnosti

Ivan Mikulić

Sinonimija u suvremenom hrvatskom jeziku

Diplomski rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, polje filologije, grana kroatistike

Mentorica: prof.dr.sc. Vlasta Rišner

Osijek, 2018.

Sadržaj

1. UVOD	2
2. Definiranje i razdioba sinonima.....	3
2.1. Pojam sinonimije i sinonimičnosti	3
2.2. Razdioba sinonima	3
2.3. Potpuni sinonimi ili istoznačnice.....	5
2.3.1. Potpuni sinonimi ili istoznačnice – istraživanje.....	6
2.4. Djelomični sinonimi ili bliskoznačnice	13
2.4.1. Djelomični sinonimi ili bliskoznačnice – istraživanje	13
2.5. Sintagmatski sinonimi	16
2.5.1. Sintagmatski sinonimi – istraživanje.....	17
2.6. Okazionalni sinonimi.....	19
2.6.1. Okazionalni sinonimi – istraživanje.....	19
2.7. Frazemski sinonimi.....	20
2.7.1. Frazemski sinonimi – istraživanje.....	21
2.8. Tvorbeni ili istokorijenski sinonimi	23
2.8.1. Tvorbeni ili istokorijenski sinonimi – istraživanje.....	24
3. Sinonimičnost u tekstovima hrvatskoga jezika	25
3.1. Posuđenice kao sinonimi	25
3.1.1. Posuđenice kao sinonimi – istraživanje	26
3.2. Strane riječi kao sinonimi	29
3.2.1. Strane riječi kao sinonimi – istraživanje	30
3.3. Arhaizmi kao sinonimi	31
3.3.1. Arhaizmi kao sinonimi – istraživanje.....	32
4. Kontaktni sinonimi.....	32
4.1. Dijalektizmi kao sinonimni izrazi.....	33
4.1.1. Dijalektizmi kao sinonimni izrazi – istraživanje.....	33
4.2. Vulgarizmi kao sinonimni izrazi	35
4.2.1. Vulgarizmi kao sinonimni izrazi - istraživanje	35
4.3. Žargonizmi kao sinonimni izrazi.....	36
4.3.1. Žargonizmi kao sinonimni izrazi – istraživanje	37
5. ZAKLJUČAK	39
6. LITERATURA	40

Sažetak

Cilj je ovog rada bio ispitati odnos istoznačnica i bliskoznačnica, tj. jednakovrijednica u suvremenom hrvatskom jeziku, kao i odnos standardnojezičnice i stranog izraza. Ovaj rad nastoji dokazati postojanje kontaktne sinonimije. U radu je dana razdioba sinonimije prema kojoj je provedeno istraživanje. Istraživanju, koje je provedeno računalno, pristupilo je 82 ispitanika od kojih 35 čine studenti kroatistike osječkog Filozofskog fakulteta, a 47 čine studenti ekonomije osječkog Ekonomskog fakulteta. Njime se nastojalo pokazati koliko hrvatski govornici poznaju suvremeni hrvatski jezik i koje riječi rabe u razgovornom jeziku. Uz svako istraživanje dano je objašnjenje o tome koje riječi treba upotrebljavati u standardnom jeziku. Istraživanjem se nastojalo ispitati hoće li govornici dati prednost hrvatskoj ili stranoj riječi. Istraživanje je pokazalo da ispitanici znaju razlikovati lekseme koji pripadaju suvremenom hrvatskom jeziku od onih koji pripadaju stranom jeziku.

Ključne riječi: sinonimi, istoznačnica, bliskoznačnica, razgovorni jezik, vrste sinonima

1. UVOD

Diplomski rad polazi od definiranja sinonimije i sinonimičnosti. Temeljna pitanja koja se nastoje riješiti jesu: Postoji li razlika između sinonimije i sinonimičnosti i na koji se način prikazuje? Postoji li kontaktna sinonimija i što ona obuhvaća? Može li se odnos između standardnojezičnice i stranog izraza nazvati sinonimnim? Na ta je pitanja vrlo teško odgovoriti jer postoje različita mišljenja o kontaktnoj sinonimiji i o razgraničenju stranih i domaćih riječi. Jedino na što se može pouzdano odgovoriti odnos je sinonimije i sinonimičnosti između kojih se vidi značenjska razlika.

Bernardina Petrović u knjizi *Sinonimija i sinonimičnost* govori o pojmu sinonimije i postavlja jasnu granicu između sinonimije i sinonimičnosti. Marko Samardžija u knjizi *Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika* govori o razdiobi sinonimije, a Branka Tafra u knjizi *Od riječi do rječnika* govori o definiranju kontaktne i frazemske sinonimije. Prema navedenoj literaturi naslovljene su tematske cjeline.

Prva tematska cjelina nosi naslov *Definiranje i razdioba sinonima*. Unutar te tematske cjeline određuju se sinonimija i sinonimičnost te se govori o istoznačnim i bliskoznačnim odnosima u jeziku. Ista tematska cjelina definira i donosi primjere za okazionalnu, sintagmatsku, frazemsku i tvorbenu sinonimiju. Unutar svakog poglavlja prikazani su rezultati istraživanja na temelju kojih su doneseni zaključci.

Druga tematska cjelina naslovljena je kao *Sinonimičnost u tekstovima hrvatskoga jezika*, a govori o odnosu standardnojezičnica i stranih izraza i standardnojezičnica i zastarjelica. Jezikoslovci se ne mogu usuglasiti oko toga treba li odnos standardnojezičnice i stranog izraza i standardnojezičnice i zastarjelice smatrati sinonimnim. Unutar svakog poglavlja prikazani su rezultati istraživanja kojima je dokazano da se taj odnos može smatrati sinonimnim.

Zadnja tematska cjelina nosi naslov *Kontaktne sinonimi*. Kao što i samo ime govori, tom tematskom cjelinom nastoje se razgraničiti podvrste kontaktne sinonimije kao što su dijalektizmi, vulgarizmi i žargonizmi. Unutar svakog poglavlja prikazani su rezultati istraživanja na temelju kojih su doneseni zaključci.

2. Definiranje i razdioba sinonima

2.1. Pojam sinonimije i sinonimičnosti

Prije razdiobe sinonima potrebno je definirati pojam *sinonimije*. Sinonimija se može definirati kao semantički odnos između dvaju ili više leksema koji pripadaju istoj vrsti riječi i imaju različite izraze, a sadržaji im se podudaraju djelomično ili potpuno. Dva leksema između čijih sadržaja postoji takav semantički odnos djelomične ili potpune podudarnosti nazivaju se *sinonimskim parovima*. Kad su u takvu odnosu sadržaji triju ili više leksema, tada je riječ o *sinonimskome nizu*. *Sinonimija* je pojava u sustavu i nalazi se na paradigmatškoj razini. *Sinonimičnost* je pojava u kontekstu i nalazi se na sintagmatskoj razini. (Samardžija, 1995: 14 -15)

Razlikovnost se među sinonimima u hrvatskome standardnom jeziku može svesti na nekoliko kategorija (Petrović, 2005: 127 -128):

- a) jedan od sinonima ima opće značenje, drugi ima specificirano;
- b) jedan od sinonima ima šire značenje;
- c) jedan je od sinonima funkcionalnostilski obilježen, područna bi se i vremenska obilježenost trebale izuzeti, ali uporaba sinonima u leksičkome sustavu hrvatskoga jezika pokazuje suprotno, kao i uporaba sinonima u kontekstu, jer u hrvatskome standardnome leksičkome sustavu sinonimima nisu *kašika/žlica*; *ručnik/šugaman*, *poma/rajčica*, ali u leksiku hrvatskoga jezika jesu;
- d) jedan od sinonima pripada stručnome, a drugi općeuporabnome leksiku.

2.2. Razdioba sinonima

Iako se razdioba sinonima u većine autora svodi na prave i neprave sinonime, potpune i nepotpune, morfološke i leksičke, istoznačnice i blisko značnice, potpuniju su razdiobu sinonima predložila dva jezikoslovca: S. Težak (1990) i M. Samardžija (1995). Težak sinonime dijeli u pet skupina.

Prvu skupinu čine pravi sinonimi ili istoznačnice. Kao istoznačnice Težak¹ navodi sljedeće primjere: *iako - premda, brz - hitar, dobrotvor - dobročinitelj, brinuti se - skrbiti se, drag - mio, krasan - divan, kvar - šteta, pijetao - kokot, svršetak - kraj*.

Drugu skupinu čine sličnoznačnice. Među sličnoznačnicama navodi: *psovati - kleti, hladan - studen, lud - bezuman, gaj - dubrava, musti - dojeti*. Treću skupinu čine varijantni sinonimi kao što su: *zrak - vazduh, nepovrediv - neprikosnoven, utjeloviti - ovaplotiti, zanemariti - prenebregnuti*. Četvrtoj skupini pripadaju tuđice: *naglasak - akcenat, stvaran-realan, stvarati - kreirati*. Posljednju skupinu čine tvorbeni sinonimi: *gledatelj - gledalac, poštovati - poštivati, komu - kome, lakog - lakoga, čim - čime*: oni su normom priznati pa se mogu upotrebljavati u svim stilovima i tekstovima (Težak, 1990: 55).

Težakova se podjela ne može smatrati temeljnom podjelom zato što se u njegovim primjerima nedosljedno razlikuju istoznačnice i sličnoznačnice. Sličnoznačnicama se ne mogu smatrati leksemi *musti* i *dojeti*, kada u standardnome jeziku prvi označuje „izvlačiti mlijeko iz vimena“ i odnosi se samo na ženke koje daju mlijeko, a drugi označuje „hraniti mlijekom“ i odnosi se na „ljudsko“ (dojenče) i na „životinjsko“ (mladunče).

O varijantnim sinonimima moglo se govoriti u vremenu kada su se hrvatski i srpski jezik poimali varijantama, no iz današnje perspektive takvoj podjeli nema mjesta. Naziv „tuđice“ neprimjeren je jer su tuđice vrsta posuđenica, a primjeri koje Težak navodi pripadaju vrlo brojnoj skupini kontaktnih sinonima. Primjeri poput *gledalac* i *gledatelj* jesu tvorbeni sinonimi, ali je jasno da oblici poput *lakog* i *lakoga* pripadaju gramatičkim varijantama, a ne sinonimima. Zbog svih navedenih poteškoća, najbolje je pridržavati se Samardžijine podjele sinonima.

Samardžija sinonime dijeli prema zamjenjivosti u kontekstu i prema prepoznatljivosti u kontekstu. Prema zamjenjivosti u kontekstu sinonimi mogu biti: istoznačnice i bliskoznačnice. Prema prepoznatljivosti u kontekstu sinonimi mogu biti: općejezični (samostalni) i kontekstualni (individualni), standardnojezični i nestandardnojezični sinonimi. Standardnojezični sinonimi su oni kod kojih jedan parnjak pripada standardiziranoj riječi. Kao primjer navodi lekseme *jedinica* i *poludjeti*. Nestandardnojezični sinonimi su oni kod kojih drugi parnjak pripada nekniževnom jeziku. Kao primjere navodi lekseme *komad* i *pošiziti*.

Samostalni ili općejezični sinonimi su oni koje većina govornika hrvatskog jezika može prepoznati i izvan konteksta. Kao primjer može se uzeti leksem *šoder*. *Šoder* označava *sitni kamen* i prepoznatljiv je izvan konteksta (Samardžija, 1995: 15-16).

¹Težak, 1990: 54 -55.

S druge strane, leksemi *pjesnici* i *čuđenje* kao sinonimi nisu prepoznatljivi svim govornicima, već onim govornicima koji se bave književnošću. Takvi sinonimi koji su prepoznatljivi samo unutar određenog konteksta nazivaju se kontekstualnim ili individualnim sinonimima (Samardžija, 1995: 16).

Što se tiče podjele sinonima na istoznačnice i bliskoznačnice, potrebno je pridržavati se određenih pravila. Prvo treba metodom supstitucije ili zamjene pronaći odgovarajuću sinonimnu riječ, zatim se pronalazi kontekst te riječi i prema tome se određuju odnosi među leksemima. Na temelju podudaranja u kontekstima određuje se je li riječ o istoznačnici ili bliskoznačnici.

U sljedećim poglavljima definirane su različite vrste sinonima i za svaku vrstu sinonima navedeno je nekoliko primjera koji su ispitani anketom koja je provedena među studentima kroatistike osječkog Filozofskog fakulteta i među studentima ekonomije osječkog Ekonomskog fakulteta. Anketirano je 35 studenata Filozofskog fakulteta i 47 studenata Ekonomskog fakulteta. Cilj je ankete bio istražiti koji se leksem češće koristi u razgovornom stilu. Na temelju anketiranja doneseni su brojni zaključci.

2.3. Potpuni sinonimi ili istoznačnice

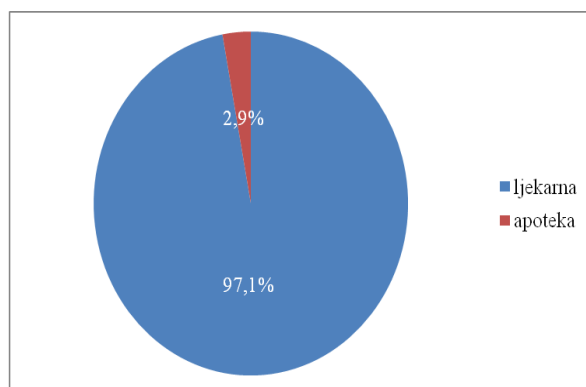
U ovome se poglavlju definiraju istoznačnice. Istoznačnice su sinonimi koji su međusobno zamjenjivi u svim kontekstima. Kao primjer istoznačnica Samardžija navodi lekseme *muzika* i *glazba*, te ističe da između tih leksema nema nikakvih uporabnih ograničenja jer se opseg sadržaja leksema *muzika* u potpunosti podudara s opsegom sadržaja leksema *glazba*. Zbog toga su leksemi *muzika* i *glazba* međusobno zamjenjivi u svim kontekstima (Samardžija, 1995: 15-16).

U *Hrvatskom jezičnom savjetniku* (Barić, 1999: 296) navodi se kako potpunih istoznačnica u jeziku nema. Ako u jeziku postoje dva izraza (označenika), najčešće ne znače potpuno isto (nemaju istu denotaciju) ili, ako znače, imaju različitu konotaciju ili uporabnu vrijednost. Ako dva izraza imaju isto značenje, i ako se mogu upotrijebiti u istom značenju u svakome kontekstu, jedan je od njih suvišan u jeziku. Stoga najčešće ili jedan istoznačni naziv nestane iz jezika, ili se istoznačnim nazivima značenje razjednači, ili dobiju drukčiju stilsku vrijednost.

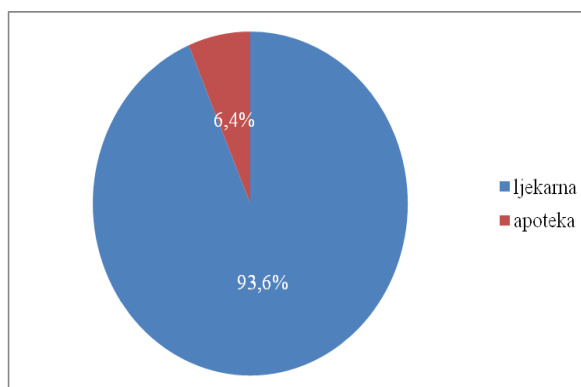
2.3.1. Potpuni sinonimi ili istoznačnice – istraživanje

Ovo poglavlje ispituje istoznačnost različitih leksema. Kao prvi primjer navedena je sljedeća rečenica: *Naše ljekarne/apoteke dostupne su i osobama s invaliditetom.* U navedenom primjeru od trideset i pet ispitanika kroatistike čak trideset i četvero ispitanika odlučilo se za uporabu *ljekarne* umjesto *apoteke*, a samo jedan ispitanik odlučio se za uporabu leksema *apoteka*. Od četrdeset i sedam ispitanika ekonomije četrdeset i četvero ispitanika odlučilo se za uporabu *ljekarne* umjesto *apoteke*, a samo tri osobe odlučile su se za uporabu leksema *apoteka*. U navedenom primjeru u standardnom jeziku pravilnije je upotrijebiti hrvatsku riječ *ljekarna*, a ne *apoteka*. *Apoteka* je grčka riječ, a Hrvatski jezični savjetnik nalaže da se u standardnom jeziku hrvatskoj riječi daje prednost pred riječima stranog podrijetla (Barić, 1999: 293). U razgovornom stilu dopuštena su oba leksema. U *Rječniku sinonima*² navodi se da je sinonim za *ljekarnu* leksom *apoteka*. U Anićeve rječniku³ također su navedeni primjeri kao što su *ljekarna-apoteka* i *ljekar-apotekar*.

Naše ljekarne/apoteke dostupne su i osobama s invaliditetom.

Slika 1: Studenti FF-a

Slika 2: Studenti EF-a

Druga rečenica u anketnom upitniku je: *Sve je čisto kao u ljekarni/apoteci.* U navedenom primjeru dvadeset i troje studenata kroatistike odlučilo se za uporabu leksema *apoteka*, a dvanaestero ih se odlučilo za uporabu leksema *ljekarna*. Dvadeset i osam studenata ekonomije odlučilo se za uporabu leksema *apoteka*, a devetnaestero ih se odlučilo za uporabu

² Šarić; Wittschen, 2003: 138.

³ Anić, 1994: 27.

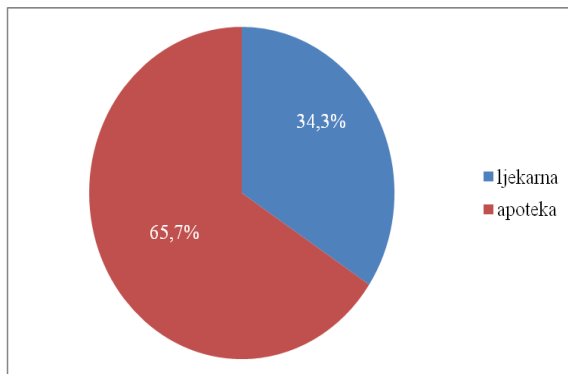
leksema *ljekarna*. I jedni i drugi prepoznali su da je riječ o frazemu i zbog toga je *apoteka* nezamjenjiva leksemom *ljekarna* u navedenom primjeru.

U hrvatskim medijima češće se upotrebljava leksem *ljekarna* i rijetki su primjeri uporabe leksema *apoteka*. Kao izuzetak treba navesti članak koji je objavljen u Slobodnoj Dalmaciji i u kojemu se navodi sljedeća rečenica:

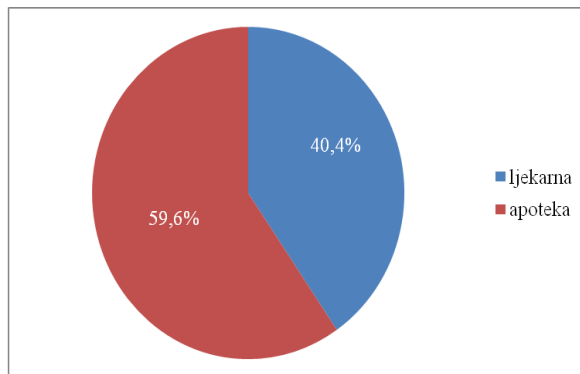
Prije 157 godina apoteku je otvorio ljekarnik Jovo Matačić, zamijenio ga je Niko Bonetti (<https://www.slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split/clanak/id/205952/adio-apoteka-u-marmontovoj-kresili-su-nan-fit-moramo-na-drugi-kraj-grada>, 12.6.2018.).

U navedenom članku upotrijebljena su oba leksema.

Sve je čisto kao u ljekarni/apoteci.

Slika 3: Studenti FF-a

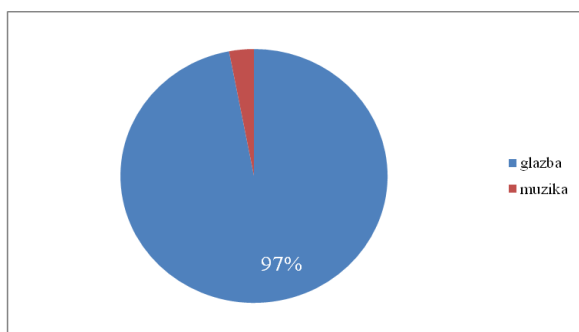

Slika 4: Studenti EF-a

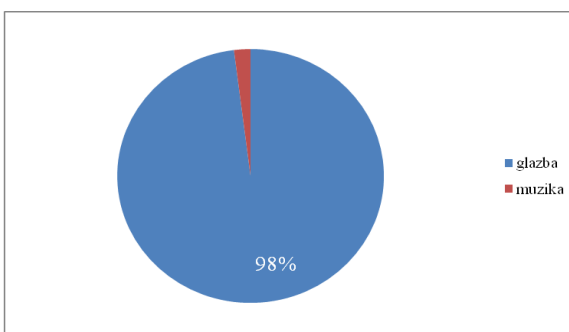
Treća rečenica u anketnom upitniku je: *Mozartova glazba/muzika prožeta je emocijama*. U navedenom primjeru trideset i četvero studenata kroatistike odlučilo se za uporabu leksema *glazba*, a samo jedan ispitanik odlučio se za uporabu leksema *muzika*. Četrdeset i šest studenata ekonomije odlučilo se za uporabu leksema *glazba*, a samo jedna osoba odlučila se za uporabu leksema *muzika*. U ovome slučaju u standardnom jeziku pravilnije je koristiti riječ *glazba* zato što je to hrvatska riječ, a *muzika* je riječ grčkoga podrijetla (<http://onlinerjecnik.com/rjecnik/strane-rijeci/muzika>, 14.6.2018.).

I ovdje pravilo glasi da se hrvatskoj riječi daje prednost pred riječima stranoga podrijetla (Barić, 1999: 296).

Mozartova glazba/muzika prožeta je emocijama.

Slika 5: Studenti FF-a

Slika 6: Studenti EF-a

Četvrta rečenica u anketnom upitniku je: *Mladi vole glazbu/muziku Lidije Bačić.* Dvadeset i dvoje studenata kroatistike odlučilo se za uporabu leksema *glazba*, a trinaestero ih se odlučilo za uporabu leksema *muzika*. Trideset i troje studenata ekonomije odlučilo se za uporabu leksema *glazba*, a četrnaestero ih se odlučilo za uporabu leksema *muzika*. I u ovome primjeru ispitanici su dali prednost hrvatskoj riječi, ali ne s toliko velikom sigurnošću kao u prethodnome primjeru. Razlog tomu je taj što se nastoji prikazati razlika između te dvije riječi. Pod *glazbom* se podrazumijeva kvaliteta i melodičnost, a pod *muziku* se nastoje ubrojiti turbofolk, „lake“ note i slično.

Krešimir Brlobuš ističe da to nije jedini razlog zašto se *muzika* nastoji „izbaciti“ iz hrvatskoga jezika. Drugi razlog je velik utjecaj politike i raznih ideoloških uvjerenja (<http://www.matica.hr/vijenac/374/zasto-samo-glazba-4431/>, 14.6. 2018.).

U *Rječniku sinonima* navode se sljedeći sinonimi za *glazbu*: *muzika, melodija, arija, ritam i orkestar* (Šarić; Wittschen, 2003: 62). *Rječnik sinonima*⁴ donosi i bliskoznačnice, pa svi navedeni leksemi nisu istoznačni leksemu *glazba*. Hrvatski jezični portal također poistovjećuje ta dva pojma i definira ih kao umjetnost izražavanja tonovima, glasovima i šumovima.

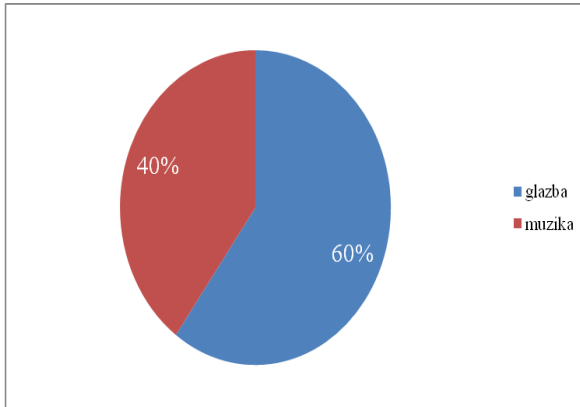
U hrvatskim medijima češće se koristi leksem *glazba* nego *muzika*, pa čak i u poimanju turbo folk pjevača. Naslov jednog novinskog članka objavljenog u 24 sata glasi ovako: *U program*

⁴ *Rječnik sinonima* u svom prvom dijelu sadrži abecedno poredane natuknice i njihove sinonimne nizove, a u drugom dijelu sadrži indeks koji je sastavljen od jedinica navedenih u sklopu sinonimnih nizova. *Rječnik* sadrži riječi iz standardnoga i razgovornoga jezika, regionalizme, žargonizme itd. Uz svaku riječ stoji kratica koja olakšava snalaženje u rječniku. Neke od kratica su: *form* (književni stil), *nef* (razgovorni stil), *usp* (sličnosti među izrazima) (Blaževac; Vajs: 1999: 25).

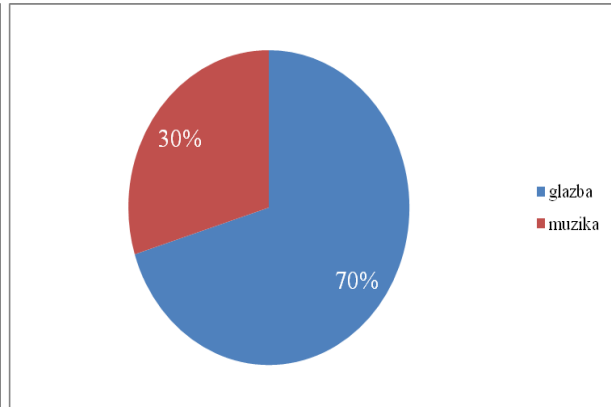
festivala se ne uklapa glazba Lepe Brene (<https://www.24sata.hr/show/u-program-festivala-se-ne-uklapa-glazba-lepe-brene-92631>, 14.6. 2018.).

Bez obzira na sve navedene razloge, u standardnome jeziku uvijek je bolje koristiti riječ *glazba* nego *muzika* prvenstveno zato što je *glazba* hrvatska riječ.

Mladi vole glazbu/muziku Lidije Bačić.

Slika 7: Studenti FF-a

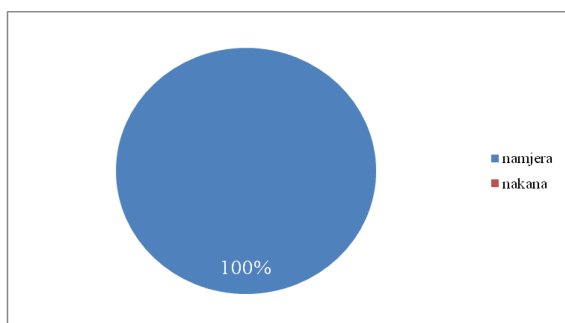

Slika 8: Studenti EF-a

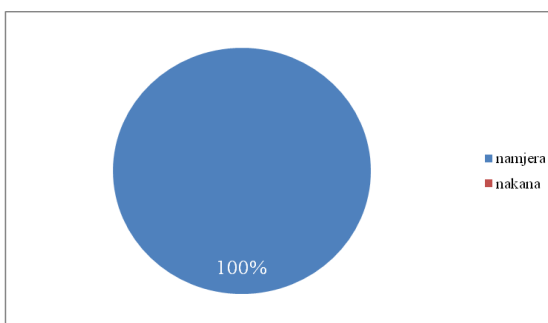
Peta rečenica u anketnom upitniku je: *Nije mi bila namjera/nakana ozlijediti ga*. Svi studenti kroatistike i ekonomije odlučili su se za uporabu leksema *namjera*. U tome primjeru sasvim je svejedno koji će se leksem koristiti jer oba pripadaju hrvatskom standardnom jeziku. U *Rječniku sinonima* navode se sljedeći sinonimi za *namjeru*: *nakana, odluka, zamisao, naum, namisao, primisao, misao, intencija, umišljaj, volja, odluka, cilj, svrha, želja i težnja* (Šarić; Wittschen, 2003: 161). Hrvatski jezični portal *namjeru* definira kao *nakanu* ili *zamisao*.

U hrvatskim medijima najčešće se koristi leksem *namjera*, a *nakana* se pronalazi u člancima religiozne tematike. Primjer naslova jednog takvog članka je: *Molitvena nakana za mjesec ožujak* (<https://www.zupa-sracinec.hr/molitvena-nakana-za-mjesec-ozujak/>, 14.6.2018.).

Nije mi bila namjera/nakana ozlijediti ga.

Slika 9: Studenti FF-a

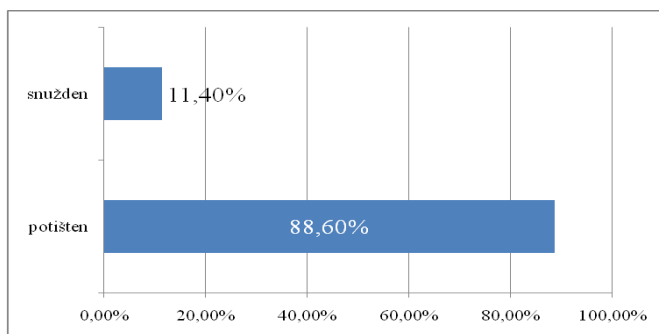

Slika 10: Studenti EF-a

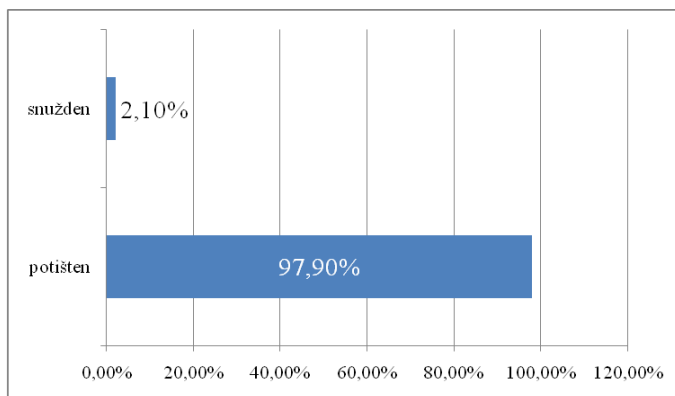
Šesta rečenica u anketnom upitniku je: *Potišten/snužden je zbog jučerašnjeg događaja*. Trideset i jedan student kroatistike odlučio se za uporabu leksema *potišten*, a četvero studenata odabralo je leksem *snužden*. Četrdeset i šest studenata ekonomije odlučilo se za uporabu leksema *potišten*, a samo jedna osoba odabrala je leksem *snužden*.

U tome primjeru također je svejedno koji će se leksem upotrebljavati jer oba pripadaju hrvatskom standardnom jeziku. U *Rječniku sinonima* navode se sljedeći sinonimi za *potišten*: *utučen, snužden, bezvoljan, pokunjen, obeshrabren, tužan, žalostan...* (Šarić; Wittschen, 2003: 240) Hrvatski jezični portal *potištenost* definira kao *utučenost* ili *snuždenost*. U hrvatskim medijima više se koristi leksem *potišten* nego *snužden*. Primjer naslova jednog novinskog članka objavljenog u Jutarnjem listu glasi: *U zadnje vrijeme Tim je bio stalno sam i potišten* (<https://www.jutarnji.hr/arhiva/u-zadnje-vrijeme-tim-je-bio-stalno-sam-i-potisten/3802563/>, 14.6.2018.).

Potišten/snužden je zbog jučerašnjeg događaja.

Slika 11: Studenti FF-a

Slika 12: Studenti EF-a

Sedma rečenica u anketnom upitniku je: *Moraš unositi puno bjelančevina/proteina u svoj organizam*. Ovaj primjer izazvao je najveće dvojbe kod ispitanika. Sedamnaest studenata kroatistike odlučilo se za uporabu leksema *bjelančevine*, a osamnaestero ih se odlučilo za leksem *protein*. Devetnaest studenata ekonomije odlučilo se za uporabu leksema *bjelančevine*, a dvadeset i osam studenata odabralo je leksem *protein*.

Ovo je prvi primjer u kojemu su ispitanici odlučili dati prednost riječi koja nije hrvatskoga podrijetla. Može se pretpostaviti da je to stoga što je riječ o stručnom nazivu te ispitanici smatraju znanstvenijom riječ stranoga podrijetla.

Protein dolazi od grčke riječi *protos* što označava *bjelančevine* (<http://onlinerjecnik.com/rjecnik/strane-rijeci>, 14.6.2018.) U *Rječniku sinonima za bjelančevine* kao sinonim navodi se samo *proteini* (Šarić; Wittschen, 2003: 11).

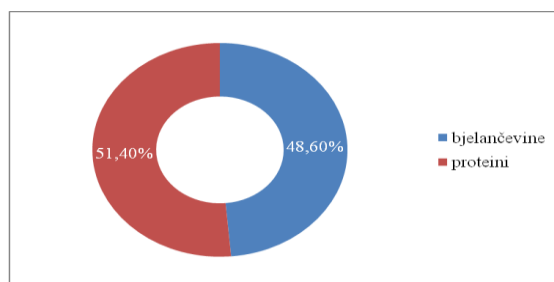
Hrvatski jezični portal *bjelančevine* definira kao složene organske spojeve koji su sastavljeni od 20 vrsta aminokiselina i ne navodi *proteine* kao poželjnu zamjenu hrvatskoj inačici.

U hrvatskim medijima leksem *bjelančevine* pronalazi se samo u člancima koji su vezani za zdravlje. Primjer naslova jednog takvog novinskog članka glasi: *Kako bjelančevine pomazu u mršavljenju?* (<http://www.dijeta.co/kako-bjelancevine-pomazu-u-mrsavljenju/>, 14.6.2018.).

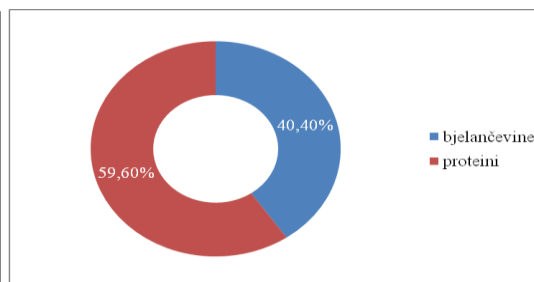
U svim ostalim primjerima učestaliji je *protein*, a osobito u člancima koji govore o vježbanju u teretani.

Primjer naslova takvog novinskog članka glasi: *Zašto i kome su potrebni proteini?* (<https://www.fitness.com.hr/prehrana/nutricionizam/Vaznost-proteina.aspx>, 14.6.2018.). Na temelju ovih rezultata jasno je vidljivo koliko je jak utjecaj medija na ispitanike. Mediji su gotovo „istrijebili“ hrvatsku inačicu *bjelančevine*, pa se danas rijetko gdje može pronaći taj oblik.

Moraš unositi puno bjelančevina/proteina u svoj organizam.

Slika 13: Studenti FF-a

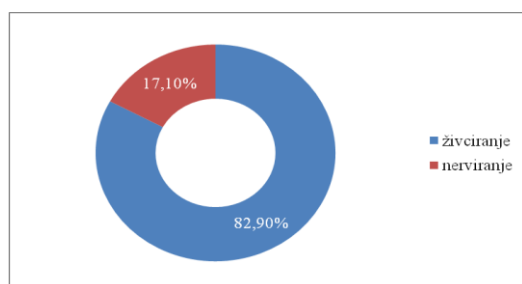
Slika 14: Studenti EF-a

Osma rečenica u anketnom upitniku je: *Živciranje/nerviranje ti neće pomoći*. Dvadeset i devet studenata kroatistike odlučilo se za uporabu leksema *živciranje*, a šestero ih se odlučilo za leksem *nerviranje*. Četrdeset studenata ekonomije odlučilo se za uporabu leksema *živciranje*, a sedmero ih se odlučilo za leksem *nerviranje*. I jedni i drugi prepoznali su da *nerviranje* ne pripada hrvatskom standardnom jeziku, pa je *živciranje* jedini prihvatljiv oblik. *Nerv* dolazi od latinske riječi *nervus* što označava *živac* (<http://onlinerjecnik.com/rjecnik/strane-rijeci>, 14.6.2018.), a u hrvatskih je govornika vezana uz srpski jezik, u kojem je prevladala.

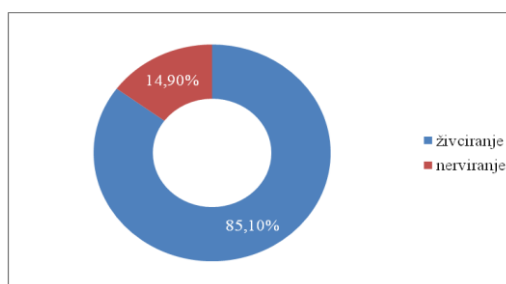
U *Rječniku sinonima* kao sinonim *živciranju* naveden je leksem *nerviranje* (Šarić, Wittschen, 2003: 385) Na Hrvatskom jezičnom portalu navedeno je da *nerviranje* može pripadati samo razgovornom stilu, a u standardnome jeziku *živciranju* ne treba tražiti zamjenu.

U hrvatskim medijima češće se pronalazi oblik *živciranje*, pa naslov jednog novinskog članka objavljenog na tportalu glasi: *Oko čega se nije vrijedno živcirati?* (<https://www.tportal.hr/lifestyle/clanak/oko-cega-se-nije-vrijedno-zivcirati-20130301>, 14.6.2018.).

Živciranje/nerviranje ti neće pomoći.

Slika 15: Studenti FF-a

Slika 16: Studenti EF-a

2.4. Djelomični sinonimi ili bliskoznačnice

Termin *bliskoznačnost* u jezikoslovlju nije jednoznačan. Jezikoslovci nazivom *bliskoznačnost* pokrivaju tri vrste semantičkih odnosa među riječima: sinonimičnost među pojedinim značenjima višeznačnica, zatim sinonimičnost među riječima koje nisu zamjenjive u svim kontekstima zbog semantičkih i sintaktičkih zapreka u njihovoj leksičkoj spojivosti ili zbog različitih konotativnih značenja, ali i sličnost ili bliskost značenja pojedinih riječi.

U prvom slučaju bila bi riječ zapravo o sinonimiji. U drugome također, ako se sinonimija shvati šire (ostvaruje se u većini konteksta, a samo u nekima postoje zapreke). Dakle, za te slučajeve ne treba drugi naziv. Ostaje još treći primjer uporabe kod kojega se zapravo može govoriti o kvazisinonimiji. Najčešće se upravo ta treća pojava smatra bliskoznačnošću.⁵

Ladislav Zgusta⁶ bliskoznačnicama naziva riječi koje se razlikuju barem u jednoj od triju sastavnica značenja (denotacija, konotacija, upotreba). Nemoguće je uopće govoriti o sinonimičnosti dviju riječi koje nemaju istu denotaciju.

Ako nemaju istu denotaciju, ne mogu imati ni istu konotaciju, ni istu uporabu. Prema tome, bliskoznačnice se određuju kao riječi koje imaju isto denotativno značenje.

Samardžija jasno postavlja kriterije za definiranje bliskoznačnica. To su sinonimi koji su zamjenjivi samo u nekim kontekstima, koji imaju različit opseg sadržaja, od kojih jedan pripada standardu, a drugi područno obilježenom leksiku te od kojih jedan pripada standardu, a drugi razgovornomu jeziku ili žargonu. Kao primjer ističe leksem *muž* čiji sadržaj čine četiri značenja: *oženjen muškarac*, *odrastao muškarac*, *hrabar čovjek* i *seljak*. S druge strane, sadržaj leksema *suprug* čini samo jedno značenje: *oženjen muškarac* (Samardžija, 1995:15-16).

2.4.1. Djelomični sinonimi ili bliskoznačnice – istraživanje

Da bi se moglo usporediti mišljenje ispitanika, provedeno je istraživanje bliskoznačnosti različitih leksema. Uporaba sinonima *kuća* - *dom* ispitivala se na dvjema rečenicama. Prva rečenica je: *Najbolje je živjeti u kući/domu svoje obitelji.*

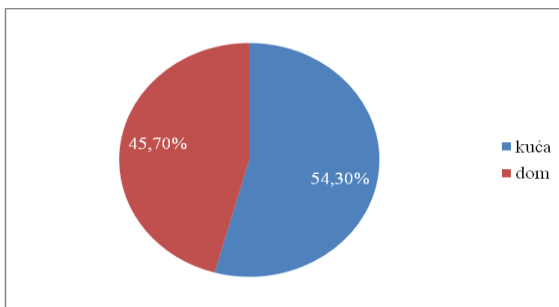
⁵Tafra, 2005: 222.

⁶Zgusta, 1991: 89.

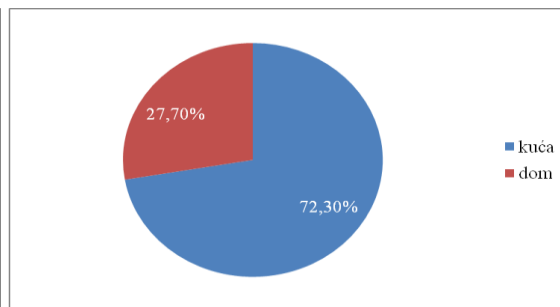
Devetnaest studenata kroatistike odlučilo se za uporabu leksema *kuća*, a šesnaestero je odabralo leksem *dom*. Trideset i četvero studenata ekonomije odlučilo se za uporabu leksema *kuća*, a trinaestero ih se odlučilo za *dom*.

Leksem *dom* upućuje na obiteljske odnose, dok *kuća* podrazumijeva zgradu i ima neutralnu konotaciju, na što se upućuje i na Hrvatskom jezičnom portalu. Ondje se navodi da leksem *kuća* prvenstveno označava zgradu koja ima krov i zidove i služi za stanovanje. U *Rječniku sinonima* navodi se da *dom* može imati tri značenja: *mjesto stanovanja, obiteljski krug ili rodni kraj* (Šarić; Wittschen, 2003: 43). U navedenom primjeru *dom* označava obiteljski krug.

Najbolje je živjeti u kući/domu svoje obitelji.

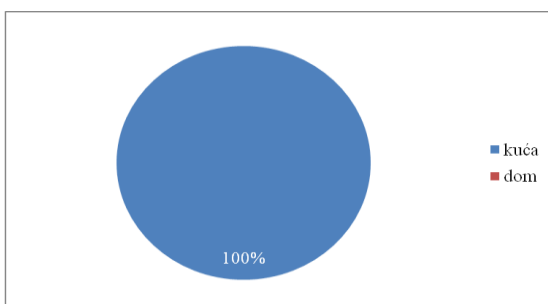
Slika 17: Studenti FF-a

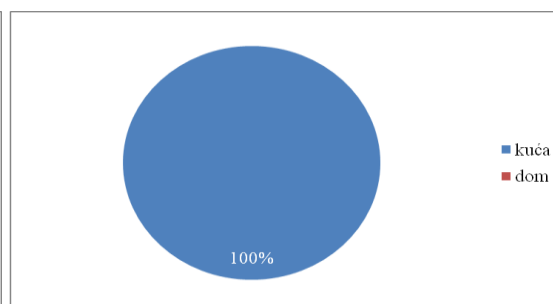
Slika 18: Studenti EF-a

Druga rečenica je: *Kada namjeravaš sagraditi kuću/dom?* Svi ispitanici odabrali su leksem *kuća*. U ovome primjeru *kuća* označava zgradu u kojoj se živi ili mjesto stanovanja i zato je stilski neutralno upotrijebiti taj leksem.

Kada namjeravaš sagraditi kuću/dom?

Slika 19: Studenti FF-a

Slika 20: Studenti EF-a

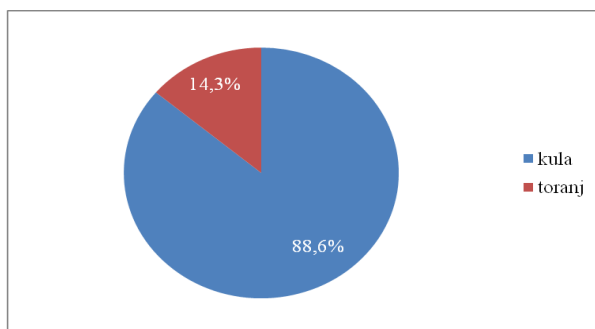
Uporaba sinonima *kula* - *toranj* ispitivala se na dvjema rečenicama. Prva rečenica je: *Moraš vidjeti kulu/ toranj Lotrščak*. Trideset i jedan student kroatistike odlučio se za uporabu leksema *kula*, a troje ih se odlučilo za leksem *toranj*. Trideset i devet studenata ekonomije odlučilo se za uporabu leksema *kula*, a osmero ih se odlučilo za leksem *toranj*.

U ovome primjeru u standardnome jeziku pravilnije je koristiti leksem *kula* zato što je to ustaljeni naziv za zidinu koja se nalazi u Zagrebu (<http://www.infozagreb.hr/istrazi-zagreb/atrakcije/vidikovci/kula-lotrscak-553758794bdd9>, 16.6.2018.).

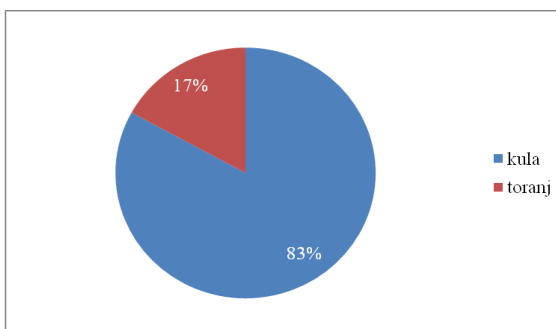
U *Rječniku sinonima* navodi se da leksem *kula* može imati dva značenja: *utvrda* ili *toranj* i *top u šahu* (Šarić; Wittschen, 2003: 126). S druge strane, *toranj* označava isključivo *kulu* (Šarić; Wittschen, 2003: 324).

Hrvatski jezični portal nastoji razgraničiti ta dva pojma: *kula* označava obrambeni objekt, a *toranj* označava vojni ili religijski objekt.

Moraš vidjeti kulu/toranj Lotrščak.

Slika 21: Studenti FF-a

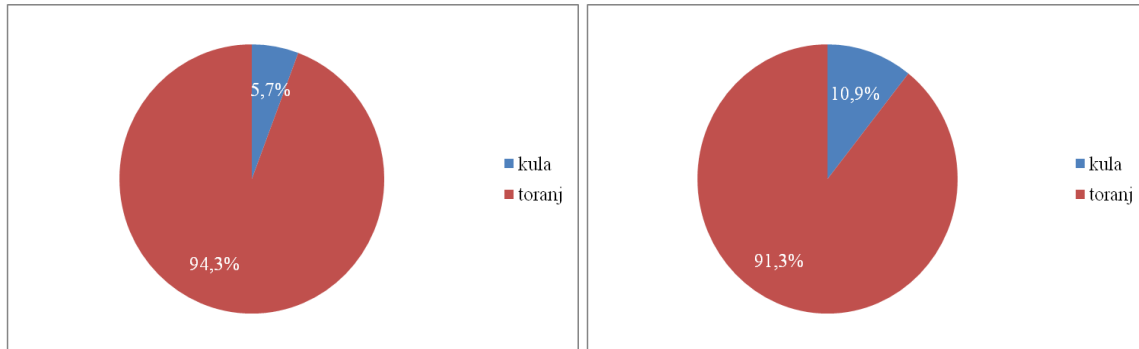
Slika 22: Studenti EF-a

Druga rečenica je: *Na kuli/tornju crkve nalazi se križ*. Dvoje studenata kroatistike odlučilo se za uporabu leksema *kula*, a trideset i troje ih se odlučilo za leksem *toranj*. Petero studenata ekonomije odlučilo se za leksem *kula*, a četrdeset i sedam ih je odabralo leksem *toranj*. Ako bi *toranj* označavao isključivo vojni ili religijski objekt, onda je u ovome primjeru pravilnije posegnuti za leksemom *toranj* i to su ispitanici prepoznali. Osim toga, uporaba je leksema *toranj* uz spomenutu imenicu uobičajena.

Hrvatski mediji ne razgraničuju ta dva leksema i često ih poistovjećuju. Kao primjer može se navesti dio teksta jednog članka koji je objavljen u Jutarnjem listu: *Renovacija kule koštati će oko 10 milijuna eura, a radovi će započeti čim prije, jer prijeti opasnost od rušenja*

tornja (<https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/spasilo-je-glasovanje-putem-mobitela-umjesto-rusenja-moskovske-vlasti-ce-renovirati-kulu-sukov/694405/>, 16.6.2018.).

Na kuli/tornju crkve nalazi se križ.

Slika 23: Studenti FF-a

Slika 24: Studenti EF-a

Sljedeća poglavlja govore o posebnim skupinama sinonima koje M. Samardžija nije naveo u svojoj podjeli. Od tih skupina spomenuo je samo kontaktne sinonime, ali ih nije opisivao. Diplomski rad detaljnije obrađuje svaku od tih skupina počevši od sintagmatskih sinonima.

2.5. Sintagmatski sinonimi

Kada je riječ o sintagmatskim sinonimima, potrebno ih je najprije definirati. Bernardina Petrović ističe da su sintagme dvočlani izrazi sastavljeni od dviju punoznačnica, vezani izrazi koji se kao cjelina razumijevaju i usvajaju, a značenje im je jedinstveno. U pisanom se kontekstu kao sinonimi vrlo često pojavljuju leksem i sintagma (Petrović, 2005: 137). Kao primjer sintagmatskih sinonima B. Petrović navodi sljedeće rečenice:

*Jer, palo mu je na pamet da danas postoje vrlo osjetljivi i vrlo složeni **alarmni uređaji**, a ako oni tamo dolje (tko god bili) doista rade nešto opako, onda valjda imaju i **alarm**. Stajao je nekoliko trenutaka u sjeni kuće, razmišljao o raznim tipovima **alarmnih uređaja** za koje je znao (Pavličić, 1996: 161-162).*

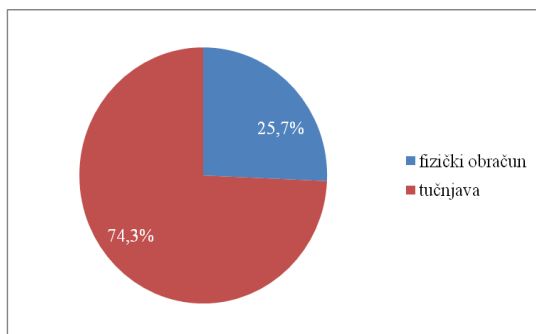
Premda višeznačnica *alarm* pokriva tri značenja: 1. zvučni ili svjetlosni signal koji upozorava na neposrednu opasnost, 2. uređaj koji proizvodi takve zvučne ili svjetlosne signale i 3. poziv na uzburu (u vojsci, vatrogasnoj službi i sl.); u primjeru je jasno uočljivo da je samo jedno njezino značenje sinonimično sa sintagmom *alarmni uređaj*, a to je njezino prvo značenje (Petrović, 2005: 137-138).

2.5.1. Sintagmatski sinonimi – istraživanje

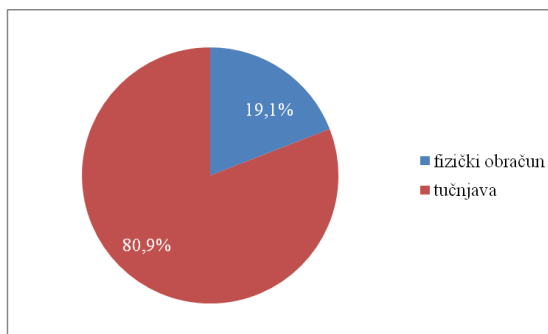
Pri istraživanju ispitana je sinonimičnost dviju sintagmi: *tučnjava* ili *fizički obračun* i *životno djelo* ili *životno postignuće*. Prva anketirana rečenica je: *U fizičkom obračunu/tučnjavi nitko nije stradao*. Dvadeset i šest studenata kroatistike odlučilo se za uporabu leksema *tučnjava*, a devetero ih je odabralo sintagmu *fizički obračun*. Trideset i osam studenata ekonomije odlučilo se za leksem *tučnjava*, a devetero ih je odabralo sintagmu *fizički obračun*. I u govoru i u pisanju dopuštena je uporaba oba leksema, ali prema Hrvatskom jezičnom savjetniku preporučljivije je sintagmu *fizički obračun* zamijeniti kraćim oblikom *tučnjava* jer kraći nazivi imaju prednost pred duljim nazivima (Barić, 1999: 296). Prema Hrvatskom jezičnom portalu leksemi *tučnjava* i *fizički obračun* sinonimni su u značenju sukoba dvaju ili više osoba u kojemu se međusobnim zadavanjem udaraca nanose lakše ili teže tjelesne ozljede. U razgovornom je stilu te lekseme moguće zamijeniti sljedećim leksemima: *maravela*, *makljaža*, *šora* i *tuča* (Šarić; Wittschen, 2003: 328).

Mediji često koriste oba leksema. Kao primjer navodi se ulomak iz Večernjeg lista: *Maca Maradona spriječila je opću tučnjavu nogometašica. Slomljena noga, grubi prekršaji, crveni karton, psovke i sočna vrijeđanja, naguravanja na granici fizičkog obračuna...* (<https://www.vecernji.hr/vijesti/maca-maradona-sprijecila-opcu-tucnjavu-nogometasica-716004>, 16.6.2018.).

U fizičkom obračunu/tučnjavi nitko nije stradao.

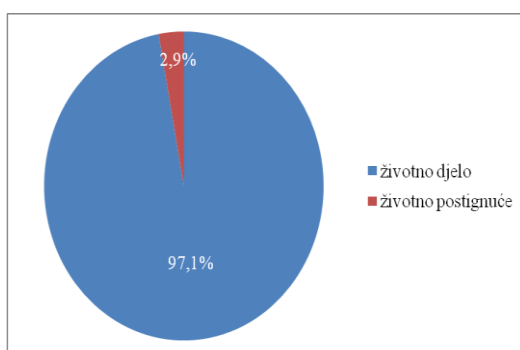
Slika 25: Studenti FF-a

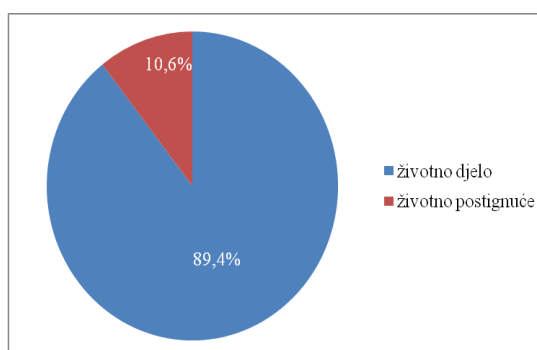
Slika 26: Studenti EF-a

Druga anketirana rečenica je: *Dobila je nagradu za životno djelo/postignuće*. Trideset i troje studenata kroatistike odabralo je leksem *djelo*, a dvoje ih je odabralo *postignuće*. Četrdeset i dvoje studenata ekonomije odabralo je leksem *djelo*, a petero ih je odabralo leksem *postignuće*. U hrvatskom jeziku pravilnije je koristiti leksem *djelo* zato jer je u navedenu primjeru riječ o frazeologiziranoj, ustaljenoj sintagmi. Bez dodatka *životno* nije moguće leksem *postignuće* zamijeniti leksemom *djelo*.

Dobila je nagradu za životno djelo/postignuće.

Slika 27: Studenti FF-a

Slika 28: Studenti EF-a

2.6. Okazionalni sinonimi

Branka Tafra ističe da se okazionalna sinonimija može definirati kao ona vrsta sinonimije koja se nalazi u određenim situacijama i u pisaca, u čijim su djelima moguća miješanja svake vrste, pa čak i dvaju jezika. U tom slučaju sinonimija se mora proučavati samo na razini jednoga djela ili jednoga pisca. Najjasnije je to pokazati na primjerima iz povijesne leksikografije. Marijan Lanosović ima *ocet, kvasina, sirćet*, Ivan Belostenec *hiža, stan, kuća* (s.v.*hiža*), a Jambrešić *što, kaj* (s. v. *quid*). U današnjem standardnom jeziku te riječi nisu sinonimi jer pripadaju različitim jezičnim sustavima, ali za onodobne leksikografe riječ je o sinonimima. Takav tip sinonimije pojavljuje se u staroj hrvatskoj književnosti kao funkcionalno sredstvo za stvaranje naddijalektnoga književnoga idioma (Tafra, 2005: 217).

Branka Tafra navodi da svaki autor može praviti sinonimne nizove po svojoj želji. Naime, svaki čovjek ima u glavi svoj rječnik sinonima, pa su moguće čak i *nemoguće* sinonimizacije (davanje istoga značenja dvjema riječima koje su imale različito značenje) i desinonimizacija (davanje drugoga značenja jednom članu sinonimnoga niza). Međutim, autorska sinonimija nije sustavna pojava pa je zbog toga zanimljiva ponajprije stilistici, a manje leksikologiji (Tafra, 2005: 217-218).

2.6.1. Okazionalni sinonimi – istraživanje

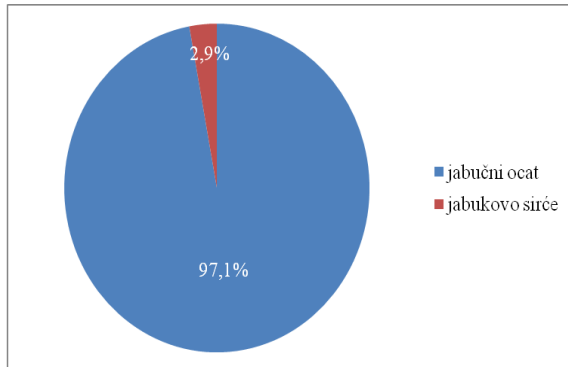
Okazionalna sinonimija istraživala se na primjeru sljedeće rečenice: *Jabučni ocat/ jabukovo sirće preporučljivo je koristiti u prehrani.*

Trideset i troje studenata kroatistike odabralo je leksem *ocat*, a dvoje ih je odabralo *sirće*. Četrdeset i troje studenata ekonomije odabralo je leksem *ocat*, a četvero ih je odabralo leksem *sirće*. U hrvatskom standardnom jeziku pravilnije je koristiti leksem *ocat* zato što hrvatske riječi imaju prednost pred riječima stranoga podrijetla (Barić, 1999: 296). *Sirće* je leksem koji ne pripada hrvatskom standardnom jeziku, ali se koristi u jezicima susjednih zemalja kao što su Srbija, Bosna i Hercegovina i Crna Gora. U *Rječniku sinonima* navode se dva sinonima za leksem *ocat* i oba pripadaju razgovornom jeziku: *kvasina* i *sirće* (Šarić; Wittschen, 2003: 194). Hrvatski jezični portal također navodi da su ta dva leksema istovjetna leksemu *ocat*, ali nijedan više nije u uporabi.

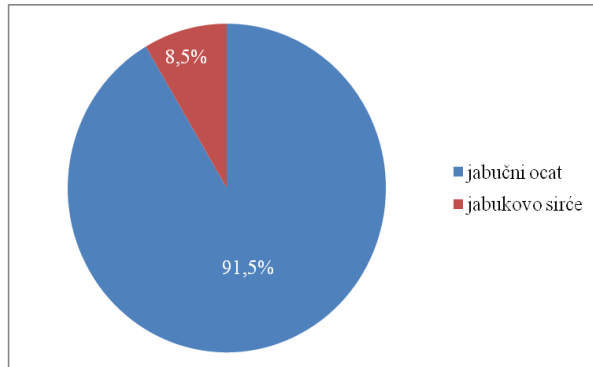
U hrvatskim medijima u uporabi je leksem *ocat*. Naslov jednog novinskog članka glasi: *Ocat je prirodno, povoljno i učinkovito sredstvo za čišćenje*

(<https://www.jutarnji.hr/domidizajn/savjeti/ocat-je-prirodno-povoljno-i-ucinkovito-sredstvo-za-ciscenje/6865017/>, 16.6.2018.)

Jabučni ocat/ jabukovo sirće preporučljivo je koristiti u prehrani.

Slika 29: Studenti FF-a

Slika 30: Studenti EF-a

2.7. Frazemski sinonimi

Prije definiranja frazemskih sinonima, potrebno je utvrditi ulogu frazema u leksikologiji. Branka Tafra navodi da se frazem kao višečlani oblik u govoru izražava kao zatvorena, gotova i stabilna cjelina čiji su svi članovi, ili neki od njih, doživjeli semantičku preobrazbu. Glavne su značajke frazema: frazem se kao višečlana jezična jedinica reproducira kao gotova tvorevina; frazemi u pravilu imaju čvrstu strukturu u kojoj su leksičke zamjene ograničene, a gramatičke ne unose značenjske promjene; najmanje jedan član frazema mora imati preneseno značenje; može se aktualizirati u svim sintaktičkim funkcijama u kojima se pojavljuju leksemi – na paradigmatškoj je razini može zamijeniti leksem, a na sintagmatskoj riječ. Frazem izražava jedan sadržaj, jedno značenje, koje može biti isto ili blisko značenju jednoga leksema (Tafra, 2005: 216).

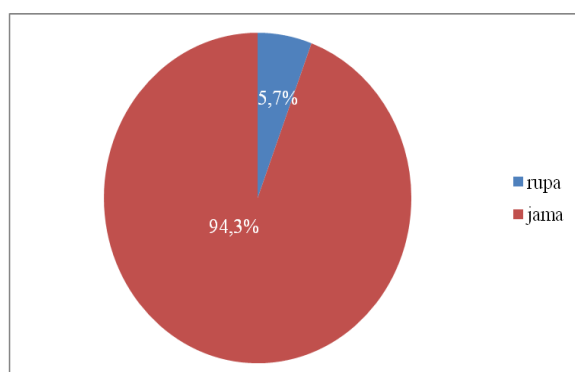
Branka Tafra ističe da se sinonimija u frazeologiji mora proučavati posebno jer su u njoj sasvim drukčiji odnosi s obzirom na to da sastavnice gube svoju samostalnost. Tako nije moguća sinonimna zamjena riječi *cigla* riječju *opeka* u frazemu *neće ti cigla pasti na glavu*, ili *plafon* i *strop* u frazemu *probiti plafon*, ali je moguća zamjena *đavo* i *vrag* u frazemu *idi do vraga / do đavola* (Tafra, 2005: 217-218).

2.7.1. Frazemski sinonimi – istraživanje

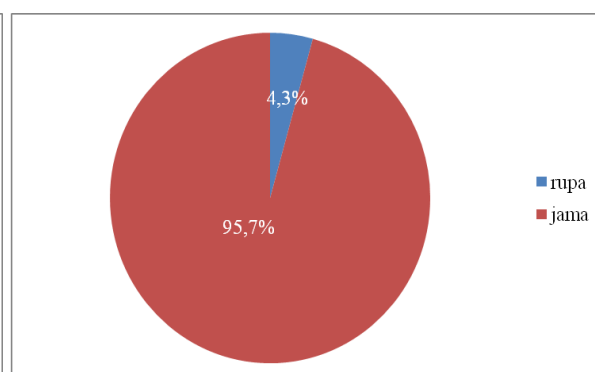
Ovo poglavlje ispituje sinonimičnost standardnojezičnice i frazema. Prva anketirana rečenica je: *Tko pod drugim jamu/rupu kopa, sam u nju pada*. Trideset i troje studenata kroatistike odabralo je leksem *jama*, a dvoje ih je odabralo leksem *rupa*. Četrdeset i pet studenata ekonomije odabralo je leksem *jama*, a dvoje ih je odabralo leksem *rupa*. U ovome primjeru leksem *jama* nije moguće zamijeniti leksemom *rupa* zato što je ovdje riječ o ustaljenom frazemu koji označava osvećivanje nekoj osobi.

Jama i *rupa* sinonimne su riječi, ali nisu zamjenjive u frazemima. U *Rječniku sinonima* navode se sljedeći sinonimi za *rupu*: *jama* ili *iskop*, *praznina* ili *lakuna* i *brlog* (Šarić; Wittschen, 2003: 283). Za leksem *jama* navode se sljedeći sinonimi: *rupa* ili *iskop*, *šaht* i *grob* (Šarić; Wittschen, 2003: 100).

Tko pod drugim jamu/rupu kopa, sam u nju pada.

Slika 31: Studenti EF-a

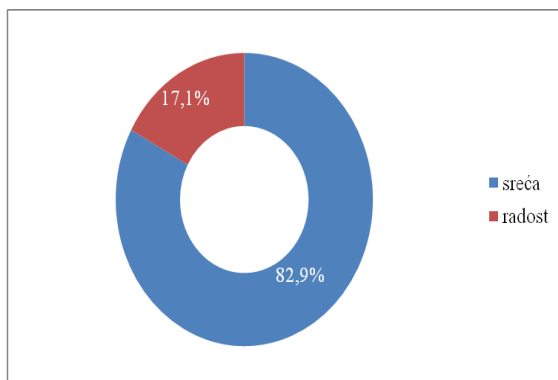
Slika 32: Studenti EF-a

Druga anketirana rečenica je: *Veliku sreću/radost prati zavist*. Dvadeset i devet studenata kroatistike odlučilo se za uporabu leksema *sreća*, a šestero ih je odabralo leksem *radost*. Trideset i devet studenata ekonomije odabralo je leksem *sreća*, a osmero ih je odabralo leksem *radost*. U ovome primjeru pravilnije je koristiti leksem *sreća* zato što je riječ o ustaljenoj izreci. Iako se čini da su *sreća* i *radost* dva sinonimična pojma, njihova zamjena nije moguća čak ni u slučaju kada nije riječ o frazeologiji. *Rječnik sinonima* navodi da su sljedeći leksemi istovjetni leksemu *sreća*: *zadovoljstvo*, *smirenost*, *blagostanje*, *uspjeh* itd.

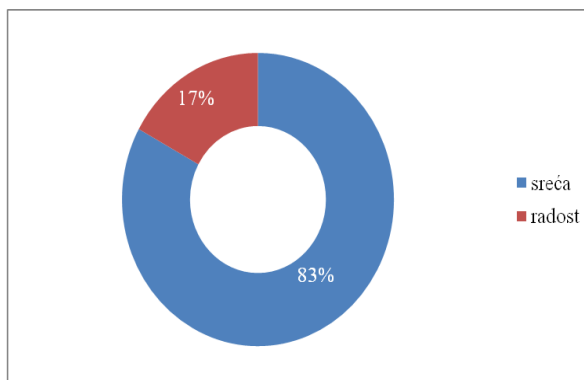
(Šarić; Wittschen, 2003: 301) Za leksem *radost* navode se sljedeći sinonimi: *živahnost, čilost, dragost, uživanje* itd. (Šarić; Wittschen, 2003: 269) Nema istovjetnih pojmova.

Hrvatski jezični portal *sreću* definira kao psihičko stanje potpunog zadovoljstva i smirenosti koje je zasnovano na unutarnjem, duševnom miru, a *radost* definira kao osjećaj ponesenosti i dragosti izazvan ljepotom, ljubavlju, skladom i unutrašnjim zadovoljstvom.

Veliku sreću/radost prati zavist.

Slika 33: Studenti FF-a

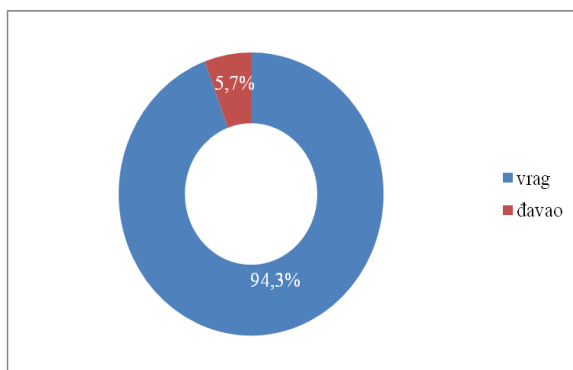

Slika 34: Studenti EF-a

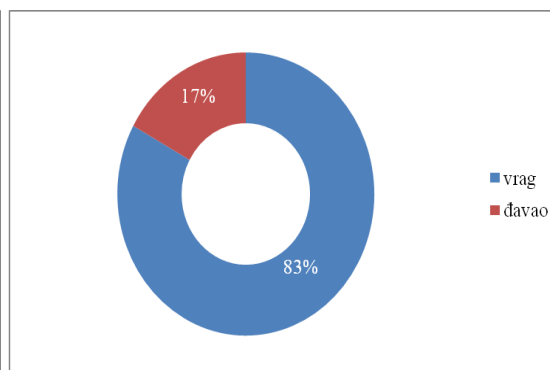
Treća anketirana rečenica je: *Idi do vraga/đavola*. Trideset i troje studenata kroatistike odabralo je leksem *vrag*, a dvoje ih je odabralo leksem *đavao*. Trideset i devet studenata kroatistike odabralo je leksem *vrag*, a osmero ih je odabralo leksem *đavao*. U ovome primjeru dopuštena je uporaba oba izraza zato što je ovdje riječ o frazemu koji se može izgovoriti na oba načina. U *Rječniku sinonima* uz leksem *vrag* navode se i sljedeći sinonimi: *sotona, nečastivi, đavao, antikrist, vragolan* i *neprijatelj*. *Vrag* se zamjenjuje *neprijateljem* ako je riječ o arhaizmu. *Rječnik* također navodi i poželjnu zamjenu leksema *vrag* leksemom *đavao* u spomenutom frazemu (Šarić; Wittschen, 2003: 359-360).

U hrvatskim medijima češće se pronalazi uporaba leksema *vrag* nego *đavao*. Naslov jednog novinskog članka glasi: *Vrag nije ni crven ni crn, nego je u kvantiteti* (<https://www.tportal.hr/komentatori/clanak/vrag-nije-ni-crven-ni-crn-nego-je-u-kvantiteti-foto-20180303>, 16.6.2018.).

Idi do vraga/đavola.

Slika 35: Studenti FF-a

Slika 36: Studenti EF-a

2.8. Tvorbeni ili istokorijenski sinonimi

Bernardina Petrović raspravlja o razlikama između leksičke i tvorbene sinonimije. Sinonimija se u tvorbi riječi ne proučava na isti način kao u leksikologiji. U sinonimnim ili sinonimičnim parovima ili nizovima često se nalaze leksičke jedinice koje djelomice imaju identičnu tvorbenu osnovu. U ruskome se jezikoslovlju nazivaju istokorijenskim sinonimima, a u njemačkome tvorbenim sinonimima jer su ti sinonimi rezultat tvorbe riječi.

B. Petrović ističe da za istraživanje sinonimičnih odnosa u kontekstu nije previše nužno, a niti osobito korisno uzimati u obzir varijante, jer se između *čitatelj* i *čitalac*, *izići* i *izaći* ne uočava semantička ili funkcionalna razlika. Izuzimanje tvorbenih sinonima iz područja leksičke sinonimičnosti stoga je opravdano, jer su tvorbeni sinonimi, za razliku od leksičkih, pravilne, sustavne tvorenice. Tvorbene varijante kao sinonimi konkuriraju samo izvan teksta, rijetko u tekstu; njihov je odnos dan na paradigmatškoj, a rijetko na sintagmatškoj razini (Petrović, 2005: 142).

Značenja se parnjaka u parovima *iščitati* – *pročitati*, *ispisati* – *napisati*, *iskipjeti* – *pokipjeti*, *izjesti* – *pojesti* bliska i preklapaju se, jer njihovi prefiksi *iz-*, *pro-*, *po-*, *na-* označuju završetak radnje, izvršenje radnje osnovnoga glagola. Prefiksom *iz-* označuje se radnja koja dovodi do krajnjega rezultata. Značenje se glagola *napisati* također može definirati kao „završiti s bilježenjem slova na papiru“, ali između *ispisati* i *napisati* razlika u značenju ipak postoji, a odnosi se na sam način svršetka radnje: *ispisati* može označavati i

potpuni završetak pisanja teksta kojemu se ispisivač više ne vraća, a kada ispisivač napiše određeni tekst, ne znači da ga je i zgotovio, odnosno pisanje priveo kraju.

B. Petrović naglašava da se glagol *pročitati* razlikuje od glagola *iščitati* u samom načinu ostvarenja cilja: tekst se u cijelosti može iščitati, ali se pri tome ne mora usvojiti i sadržaj teksta koji se čita. Glagol *pojesti* označava istu radnju kao i *izjesti*: „završiti s konzumiranjem određene količine hrane“, a *pokipjeti* istu radnju kao *iskipjeti*: „prijeći gornji rub posude kipeći.“ Razlika je međutim u načinu na koji je završena radnja.

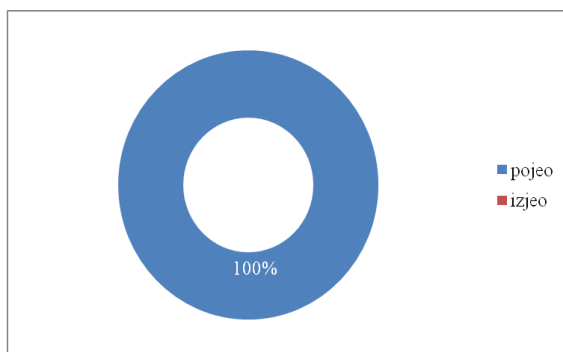
B. Petrović navodi da je zanimljiv slučaj kada se u kontekstu u sinonimnome odnosu pojavljuju imenice i njihove umanjenice. Premda imaju iste referente i sadržaji im se podudaraju, ipak se ne uzimaju kao sinonimi jer umanjenice označuju pomak u veličini, bića ili predmete koja su manja od prosječnih primjeraka iste vrste. Primjerice, *zbirka* i *zbirčica* označuju srodne predmete, ali se po veličini ipak razlikuju (Petrović, 2005: 142-143).

2.8.1. Tvorbeni ili istokorijenski sinonimi – istraživanje

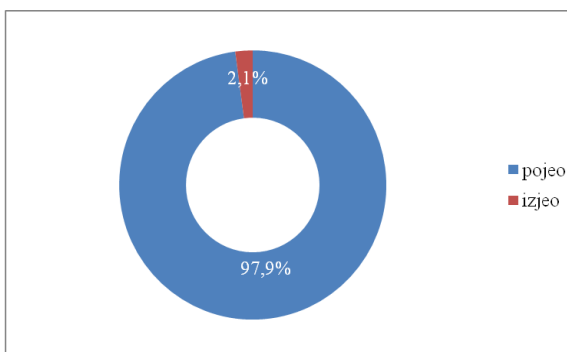
Ovo poglavlje donosi analizu tvorbenih ili istokorijenskih sinonima. Rečenica glasi: *Pojeo/izjeo je cijeli grah*. Svi studenti kroatistike odabrali su leksem *pojeo*, a među studentima ekonomije samo jedna osoba odabrala je leksem *izjeo*. U standardnome jeziku moguće je leksem *pojesti* zamijeniti leksemom *izjesti*, ali nije često. U *Rječniku sinonima* za leksem *pojesti* navode se sljedeći sinonimi: *izjesti, nahraniti se, nablagovati se, konzumirati, potrošiti, doručkovati, ručati, večerati, griznuti, kušati..* (Šarić; Wittschen, 2003: 230) Na Hrvatskom jezičnom portalu navedeno je da glagol *pojesti* može imati dva značenja: jedenjem potrošiti sve i učiniti da nešto nestane (uništiti).

U hrvatskim medijima učestalije se koristi leksem *pojesti*, ali postoje i iznimke. Iznimka je jedan novinski članak čiji naslov glasi: *Umalo ga izjeo parazit koji proždire meso* (<https://dnevnik.hr/vijesti/zanimljivosti/umalo-ga-izjeo-parazit-koji-jede-meso.html>, 16.6.2018.).

Pojeo/izjeo je cijeli grah.

Slika 37: Studenti FF-a

Slika 38: Studenti EF-a

3. Sinonimičnost u tekstovima hrvatskoga jezika

U ovome poglavlju objašnjava se sinonimičnost posuđenica i stranih izraza. Definiraju se i dijele kontaktni sinonimi te se objašnjava zašto arhaizme i standardne riječi nije moguće postaviti u sinonimni odnos.

3.1. Posuđenice kao sinonimi

Bernardina Petrović naglašava da je uporaba posuđenica uz izvorne hrvatske riječi jedna od najčešćih leksičkih osobitosti među sinonimičnim jedinicama u kontekstu. U tome procesu za većinu jezičnih korisnika hrvatskoga jezika važno mjesto zauzimaju internacionalizmi latinskoga ili grčkoga podrijetla. Te se riječi u hrvatskoj jezičnoj uporabi susreću tako često da ih prosječni korisnik jedva još opaža kao strane i bez problema ih može prepoznati izvan konteksta. Takve su riječi u pravilu sinonimi i izvan konteksta pa se može reći da su i sinonimni i sinonimični:

I anagrami, anagrami – mrmļaše dražesno vadeći njihov registrator – čudesni anagrami... Nisu to nevješte premetaljke, pa sklepaj kako mu drago (Raos, 1980: 443).

Mislim da intendant HNK i ravnatelj Drame moraju surađivati; ako mogućnost suradnje ne postoji, logičan je put da se raziđu. Sve se ovo odvija na štetu kazališta, zalažem se za to da se politika makne iz teatra

(<https://www.vecernji.hr/kultura/snjezani-banovic-drazi-otkaz-od-isprike-725682>, 16.6.2018.).

U prvome primjeru posuđenica *anagram* jednoznačnica je u hrvatskome jeziku i označava enigmatski pojam, „vrstu zagonetke, riječ dobivenu premještanjem slova ili slogova jedne riječi ili njezinim unatražnim čitanjem." Domaća joj je zamjena *premetaljka*.

U drugome primjeru realizirano je osnovno značenje sinonimičnih elemenata: *kazalište* i *teatar* = „zgrada u kojoj se izvode predstave scenskih djela i ustanova koja ih organizira." (Petrović, 2005: 183-184)

Drukčija je motivacija pri uporabi posuđenica za koje autori pretpostavljaju da su dijelu izvornih hrvatskih govornika manje poznati pa uz to nerijetko rabe domaću tvorenicu da bi obavijest bila jednoznačna i da bi se reducirala vremenska preradba semantičke informacije:

A kako nije vladao nijednim stranim jezikom, to je mene – rođena poliglota, mnogojezičara – na sva putovanja vodio, zapravo nosio s ostalom putnom prtljagom; naime, direktor je Borak sve živo i mrtvo, pokretno i nepokretno u RIZUV-u smatrao svojim vlasništvom (Raos, 1980: 419).

Izraz *poliglot* poznat je uglavnom obrazovanijem dijelu govornika hrvatskoga jezika u značenju 'osobe koja zna ili govori više jezika'. Bernardina Petrović ističe da suvremeni hrvatski jednojezičnici ne navode njegovu dobru domaću zamjenu *mногоjezičar* (Petrović, 2005: 184).

3.1.1. Posuđenice kao sinonimi – istraživanje

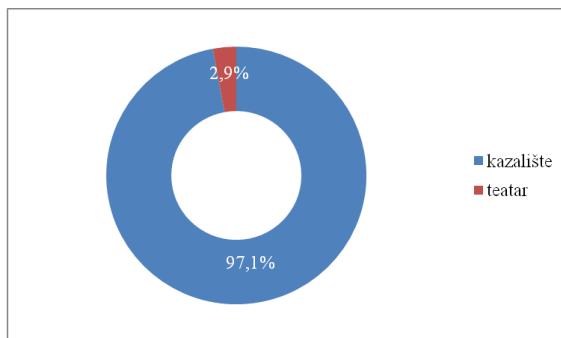
Ovo poglavlje na trima rečenicama utvrđuje sinonimičnost posuđenice i standardnojezičnice. Uporaba sinonima *kazalište* - *teatar* ispitivala se na primjeru sljedeće rečenice: *Koja se predstava odigrava u hrvatskom kazalištu/teatru?* Trideset i četvero studenata kroatistike odabralo je leksem *kazalište*, a samo jedna osoba odabrala je *teatar*.

Svi studenti ekonomije odabrali su leksem *kazalište*. U hrvatskom standardnom jeziku izrazu *kazalište* ne treba tražiti zamjenu. Teatar dolazi od grčke riječi *theatron* što označava pozornicu (<http://onlinerjecnik.com/rjecnik/strane-rijeci>, 16.6.2018.).

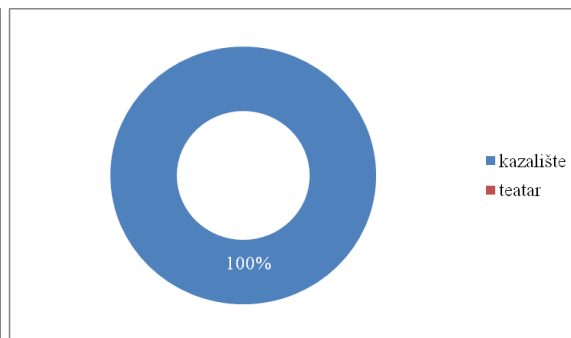
Pravilo ovdje nalaže da se hrvatskoj riječi uvijek daje prednost pred riječima stranoga podrijetla (Barić, 1999: 296). U *Rječniku sinonima* uz leksem *kazalište* navode se sljedeći sinonimi: *teatar*, *scena*, *glumište*, *kabaret*... (Šarić; Wittschen, 2003: 108)

Hrvatski jezični portal *kazalište* definira kao otvoreno mjesto gdje se odigravaju predstave i navodi dva srodna izraza: *teatar* i *glumište*.

Koja se predstava odigrava u hrvatskom kazalištu/teatru?

Slika 39: Studenti FF-a

Slika 40: Studenti EF-a

Uporaba sinonima *zagonetka* - *enigma* ispitivala se na primjeru sljedeće rečenice: *Moraš riješiti ovu zagonetku/enigmu*. Trideset i četvero studenata kroatistike odabralo je leksem *zagonetka*, a samo jedna osoba odlučila se za leksem *enigma*. Svi studenti ekonomije odabrali su leksem *zagonetka*. Kao u prethodnome primjeru tako i ovdje pravilo nalaže da se hrvatskoj riječi uvijek daje prednost pred riječima stranoga podrijetla, pa je tako u hrvatskom standardnom jeziku preporučljiviji leksem *zagonetka* (Barić, 1999: 296).

Enigma je riječ grčkoga podrijetla, ali se kao i većina grčkih izraza može upotrebljavati u razgovornom jeziku zato što pravilo kaže da nazivi latinskoga i grčkoga podrijetla imaju prednost pred nazivima preuzetim iz engleskoga, francuskoga i njemačkoga jezika (Barić, 1999: 297).

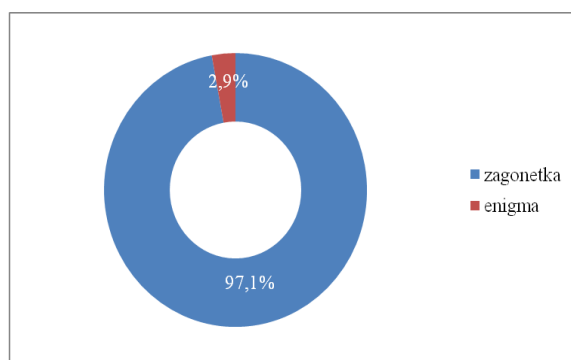
S druge strane, treba postaviti granicu između *zagonetke* i *enigme* i vidjeti jesu li ta dva pojma doista jednoznačna. U *Rječniku sinonima* uz leksem *zagonetka* donose se sljedeći leksemi: *enigma* (slikovna zagonetka), *rebus* (zahtjeva odgovor na pitanje), *pitalica* (premeću se

dijelovi riječi) i *premetaljka* (cilj je pronaći skriveno). Svaka *enigma*, svaki *rebus*, svaka *pitalica* i svaka *premetaljka* jesu *zagonetke*, ali svaka *zagonetka* nije nužno *enigma*, *rebus*, *pitalica* ili *premetaljka*.

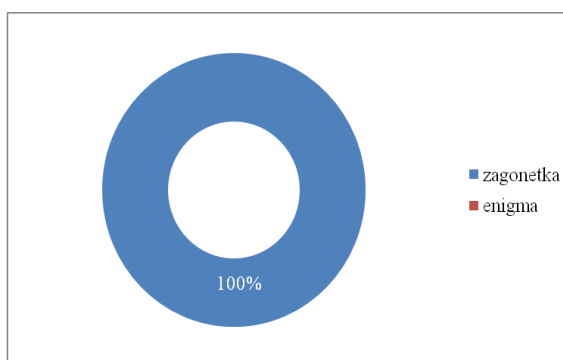
Ovdje je ipak riječ o bliskoznačnim odnosima (Šarić; Wittschen, 2003: 365-366).

Na hrvatskom jezičnom portalu *enigma* se ne navodi kao leksem koji je srodan *zagonetki*, već se navode sljedeći leksemi: *problem*, *križaljka*, *rebus* i *anagram*.

Moraš riješiti ovu zagonetku/enigmu.

Slika 41: Studenti FF-a

Slika 42: Studenti EF-a

Uporaba sinonima *hladnjak* - *frižider* ispitala se na primjeru sljedeće rečenice: *U našem hladnjaku/frižideru nalazi se puno hrane*. Dvadeset i troje studenata kroatistike odabralo je leksem *frižider*, a dvanaestero ih je odabralo leksem *hladnjak*. Trideset i dvoje studenata ekonomije odabralo je leksem *frižider*, a petnaestero ih je odabralo leksem *hladnjak*. U hrvatskom standardnom jeziku pravilnije je koristiti leksem *hladnjak* zato što hrvatske riječi imaju prednost pred riječima stranoga podrijetla (Barić, 1999: 296).

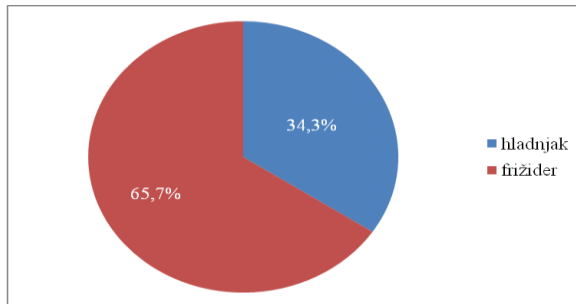
U razgovornom jeziku također je preporučljivije izbjegavati korištenje leksema *frižider* zato što nazivi latinskoga i grčkoga podrijetla imaju prednost pred nazivima preuzetim iz engleskoga, francuskoga i njemačkoga jezika. Ovdje je riječ o posuđenici iz francuskoga jezika (<http://www.wikiwand.com/hr/Galicizam>, 16.6.2018.).

U *Rječniku sinonima* za leksem *hladnjak* navode se sljedeći sinonimi: *hladionik*, *frižider* i *sjenica* (Šarić; Wittschen, 2003: 74).

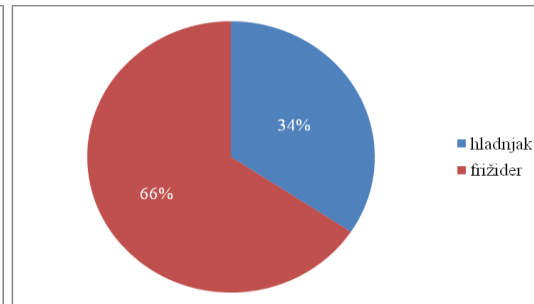
U hrvatskim medijima koristi se isključivo leksem *hladnjak*. Naslov jednog novinskog članka glasi: *Jaja u hladnjak idu na najnižu policu, u vratima se brže kvare*

(<https://www.24sata.hr/lifestyle/jaja-u-hladnjak-idu-na-najnizu-policu-u-vratima-se-brze-kvare-577902>, 16.6.2018.).

U našem hladnjaku/frizideru nalazi se puno hrane.

Slika 43: Studenti FF-a

Slika 44: Studenti EF-a

3.2. Strane riječi kao sinonimi

Različita su mišljenja u svezi odnosa hrvatskih i stranih riječi. Branka Tafra ističe da je sinonimija semantička pojava unutar sustava jednoga jezika. Jasno je da njemačka riječ *haus* i hrvatska riječ *kuća* nisu sinonimi, iako su nazivi za isti pojam. Manje je jasno jesu li sljedeći parovi sinonimi: *kašika* i *žlica*, *stotka* i *cigla*, *smrdiš* i *bromid*, *ortografija* i *pravopis*, *špajza* i *smočnica* i sl. (Tafra, 2005: 216-217)

Bernardina Petrović ističe da se u jezičnoj uporabi kao sinonimični izrazi ne javljaju samo posuđenice koje su se više ili manje prilagodile hrvatskome jezičnome sustavu, već i strane riječi koje ne pripadaju hrvatskome jeziku, iako se u tekstovima mogu naći uglavnom iz stilističkih ili terminoloških razloga. Uz takve se izraze koji zadržavaju izvorni grafijski oblik kao istoznačnica u tekstu pojavljuje i riječ iz hrvatskoga jezičnoga sustava, ako takva riječ u sustavu postoji. Navodi sljedeći primjer:

„Fast food ili brza hrana postao je dio naše svakodnevice. U užurbanome svijetu u kojemu živimo ponekad doista nema vremena za kuhanje ili spremanje nekog obroka. Jednostavnije je skoknuti do obližnjeg fast food restorana. Možemo li to izbjeći" (<http://moj.hinet.hr/category.asp?cat=57>, 16.6.2018.)
(Petrović, 2005: 186).

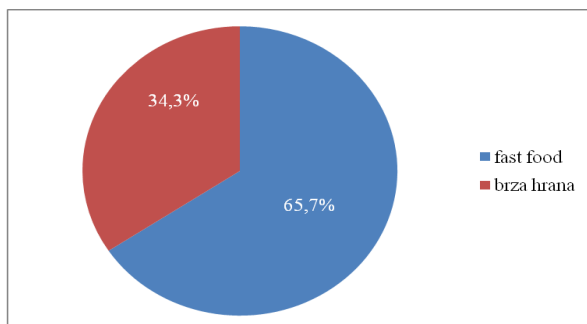
Bernardina Petrović tvrdi da umetanje stranih riječi i izraza u iskaz izvornoga govornika hrvatskoga jezika ima i sociolingvističko opravdanje. Strani su izrazi, osobito anglicizmi, najčešći u području bankarstva i općenito potrošačke industrije, ali i u području trgovine, sporta, u tehnici i u znanosti, i oni su u jezičnoj uporabi jednakovrijedni hrvatskim izrazima. Sinonimična je uporaba jedinica iz tih područja ljudske djelatnosti uglavnom motivirana govornikovom težnjom da slušatelju ili čitatelju ukaže na poznavanje teme o kojoj govori, što se u načelu odnosi i na pojam „funkcija prestiža" (Petrović, 2005: 186-187).

3.2.1. Strani izrazi kao sinonimi – istraživanje

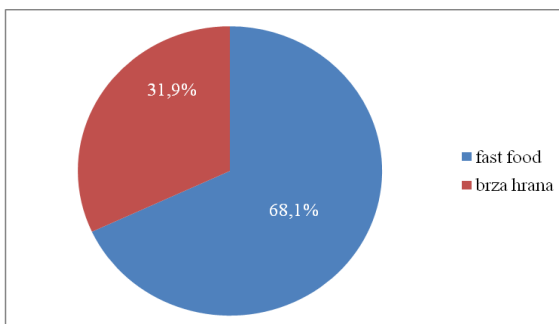
Ovo poglavlje na jednoj rečenici ispituje sinonimičnost stranog izraza i standardnojezičnice. Rečenica glasi: *Fast food/brza hrana postaje dio naše svakodnevice*. Dvadeset i troje studenata kroatistike odabralo je izraz *fast food*, a dvanaestero ih je odabralo izraz *brza hrana*. Trideset i dvoje studenata ekonomije odabralo je izraz *fast food*, a petnaestero ih je odabralo izraz *brza hrana*. U hrvatskom standardnom jeziku pravilnije je koristiti izraz *brza hrana* zato što hrvatske riječi imaju prednost pred riječima stranoga podrijetla. Međutim, izraz *fast food* ustaljeni je naziv koji se zbog utjecaja engleskog jezika gotovo uvijek koristi u razgovornom jeziku, pa mnogi ne znaju da postoji hrvatska inačica tog izraza.

U hrvatskim medijima učestaliji je izraz *brza hrana*. Naslov jednog novinskog članka glasi: *Može li brza hrana riješiti problem pretilosti?* (<https://www.tportal.hr/tehnolo/clanak/moze-li-brza-hrana-rijesiti-problem-pretilosti-20130625>, 16.6.2018.).

Fast food/brza hrana postaje dio naše svakodnevice.

Slika 45: Studenti FF-a

Slika 46: Studenti EF-a

3.3. Arhaizmi kao sinonimi

U ovom se dijelu rada objašnjava zašto se arhaizmi ne mogu postaviti u sinonimni odnos sa standardnojezičnicom. Branka Tafra ističe da arhaizmi većinom ne mogu biti u sinonimnom odnosu s nekom standardnom riječi. Razlog tomu je što je za postojanje sinonimije potrebno nemiješanje dijakronije i sinkronije. Ako se postave u sinonimni odnos riječi *puk* i *narod*, jasno je da to nisu sinonimi, jer ne pripadaju istom jezičnom sustavu i ne poklapaju se na dijakronijskoj razini.

Riječi koje su otišle u pasivni sloj leksika mogu se s vremenom i aktivirati. Kao primjere navodi riječi *brzoglas*, *svjetlopis*, *pismohrana* i *slovnica*. Te riječi imaju isto značenje kao i riječi *telefon*, *fotografija*, *arhiv*, *gramatika* i *slovo*, ali one nisu s njima u sinonimijskom odnosu sve dok ne ožive. S druge strane oživljavanjem zastarjelica, a potiskivanjem aktivnih u pasivni sloj, uspostavlja se sinonimijski odnos koji se počinje ubrzo gubiti. Riječi *oficir*, *rezerva*, *budžet*, *opozicija* nestaju iz uporabe i kidaju se njihove tek uspostavljene sinonimne veze s riječima *časnik*, *pričuva*, *proračun*, *oporba*. Problem se može riješiti na taj način da mjerilo bude čestota uporabe, vijek života neke riječi, određeni korpus tekstova ili neki drugi kriterij. Važno je da članovi sinonimnoga niza pripadaju jednomu jezičnomu sustavu u njegovu sinkronijskom presjeku (Tafra, 2005: 218-219).

Bernardina Petrović ističe da arhaizmi mogu biti u sinonimnom odnosu s nekom standardnom riječi. Ako jezična jedinica koja se ostvaruje kao arhaizam ima noviji aktualni oblik ili odgovarajuću zamjenu, na sinkronijskoj razini arhaizam i aktualna jezična jedinica mogu biti u sinonimičnome odnosu. U tom slučaju arhaizam ne može mijenjati pravila jezičnoga sustava ili norme. U odnosu na aktualne standardnojezičnice arhaizmi mogu biti izrazni, semantički, strukturni i tvorbeni (Petrović, 2005: 188-189).

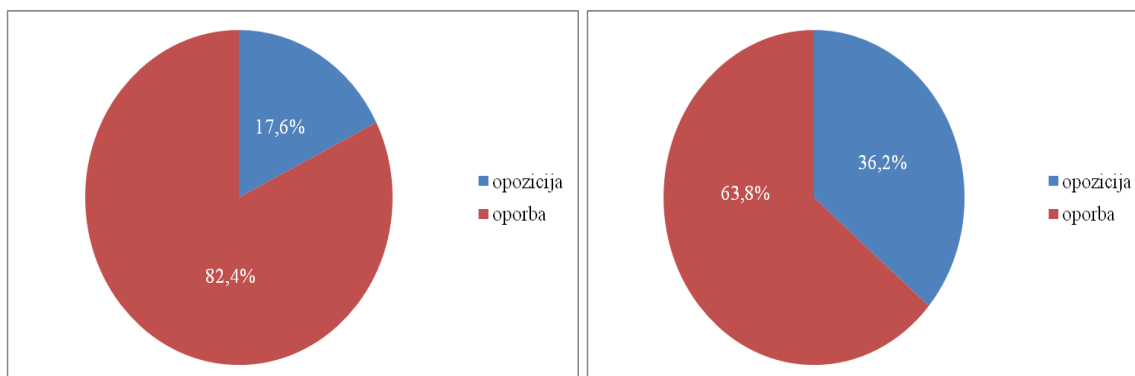
U prikupljenome se korpusu kao sinonimični najčešće javljaju standardnojezičnica i izrazni arhaizam i to samo u književnim tekstovima:

*Ponajprije, već smo zaboravili lijepu hrvatsku riječ **uboštvo** – **siromaštvo**. Da, zaboravili smo, jer mnogi tu pjevaju „i tko trpi ubojstvo!“. Riječ nije zastarjela, nego je – zaboravljena (Duda, 1990: 84-85).*

3.3.1. Arhaizmi kao sinonimi – istraživanje

Ovo poglavlje utvrđuje sinonimičnost arhaizma i standardnojezičnice. Rečenica glasi: *Opozicija/oporba mirno šuti*. Dvadeset i osam studenata kroatistike odlučilo se za leksem *oporba*, a sedmero ih je odabralo leksem *opozicija*. Trideset studenata ekonomije odabralo je leksem *oporba*, a sedamnaestero ih je odabralo leksem *opozicija*. U razgovornom jeziku moguće je leksem *oporba* zamijeniti leksemom *opozicija*, ali u standardnome jeziku prednost treba dati leksemu *oporba*. U hrvatskim medijima leksem *oporba* češće se koristi nego *opozicija*, što potvrđuje i naslov novinskog članka *Grčka oporba traži smjenu Tsiprasa zbog Sjeverne Makedonije* (<http://hr.n1info.com/a310011/Svijet/Svijet/Grcka-oporba-trazi-smjenu-Tsiprasa-zbog-Sjeverne-Makedonije.html>, 16.6.2018.).

Opozicija/oporba mirno šuti.

Slika 47: Studenti FF-a

Slika 48: Studenti EF-a

4. Kontaktni sinonimi

Ovo poglavlje definira i opisuje kontaktne sinonime. Kontaktni su sinonimi oni od kojih jedan leksem pripada hrvatskom standardnom jeziku, a njegov sinonimski parnjak ili drugi članovi sinonimskog niza pripadaju područno obilježenu leksiku, npr. *magarac* prema *osel*, *tovar* i *kenjac*, *perina* prema *blazina* i *tuhljica*, *luk* prema *kapula*, *krumpir* prema *krtola*, *hladetina* prema *lučevina* ili *jastuk* prema *vanjkuš*. U kontaktne sinonime ubrajaju se dijalektizmi, žargonizmi, vulgarizmi... (Tafra, 2005: 216-217)

Temeljno je pitanje mogu li u sinonimijske odnose ulaziti riječi iz dijalekta i iz standarda, standarda i žargona, stručnoga i razgovornoga jezika, dijakronije i sinkronije, iz različitih stilova itd. Kako bi se pronašli odgovori na ta pitanja, potrebno je utvrditi jezične okvire u kojima se sinonimija ostvaruje s obzirom na teritorijalnu, stilsku i vremensku raslojenost leksika.

4.1. Dijalektizmi kao sinonimni izrazi

Postoje dvojbe oko shvaćanja pojma sinonimije između riječi iz dijalekta i standardnoga jezika. Branka Tafra ističe da u okviru dijasistema riječi iz svih dijalekata mogu ulaziti u međusobne sinonimijske odnose, pa su u tom slučaju *pirun* i *vilica* sinonimi. U rječniku standardnoga jezika to nisu sinonimi. Teritorijalna i vremenska raslojenost leksika sužava prostor sinonimiji, dok stilaska raslojenost unutar standardnoga jezika ne bi trebala biti preprekom za sinonimijske odnose (Tafra, 2005: 217-218).

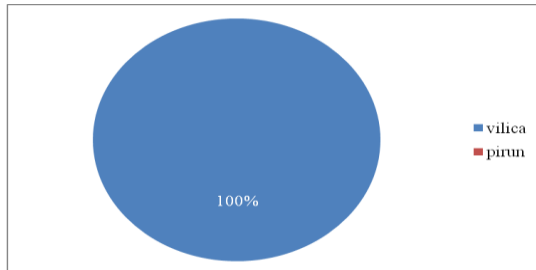
Bernardina Petrović smatra da se specifičnost hrvatskoga jezika ogleda upravo u prožimanju standardnojezičnica i dijalektizama, a govornici tu mogućnost, i dijakronijski i sinkronijski uvjetovanu, izražavaju na različite načine i na različitim jezičnim pisanim te u govorenim oblicima. Ako autor teksta ne uzme u obzir činjenicu da većina čitatelja ne poznaje dijalekatni oblik koji je uporabio u svojem iskazu, mora računati s tim da čitatelj njegovu poruku ili neće razumjeti ili će doći do buke u komunikacijskome kanalu pa će poruka biti krivo interpretirana. Kako bi se izbjegao takav nesporazum, uz dijalekatni oblik autor mora uporabiti standardnojezični ekvivalent, tumačenje ili kraću definiciju (Petrović, 2005: 190-191).

4.1.1. Dijalektizmi kao sinonimni izrazi – istraživanje

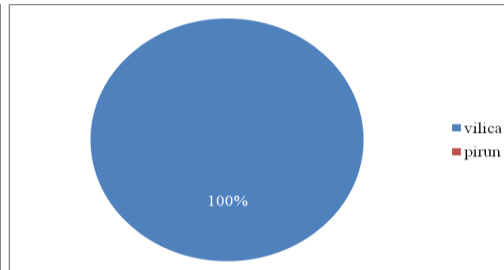
Ovo poglavlje dokazuje sinonimičnost dijalektizma i standardnojezičnice. Uporaba sinonima *vilica* - *pirun* ispitala se na primjeru sljedeće rečenice: *Oprala je sve vilice/pirune*. Svi studenti kroatistike i ekonomije odabrali su leksem *vilica*. Ispitanici su prepoznali da je pravilnije koristiti leksem *vilica* zato što *pirun* nije hrvatska riječ. *Pirun* dolazi od grčke riječi *peiroúni* i ne koristi se u hrvatskom standardnom jeziku. U *Rječniku sinonima* za leksem *vilica* navode se sljedeći sinonimi: *viljuška*, *pinjur* i *pirun*. Sva tri izraza pripadaju

razgovornom jeziku, a u standardnom jeziku leksemu *vilica* nije poželjno tražiti zamjenu (Barić; Wittschen, 2003: 355). U hrvatskim medijima koristi se samo izraz *vilica*.

Oprala je sve vilice/pirune.

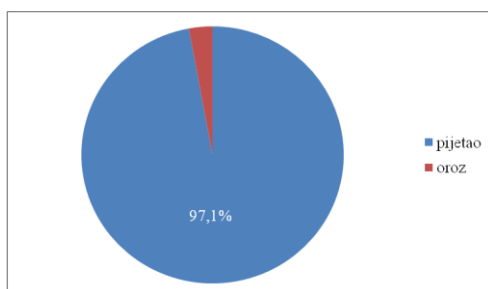
Slika 49: Studenti FF-a

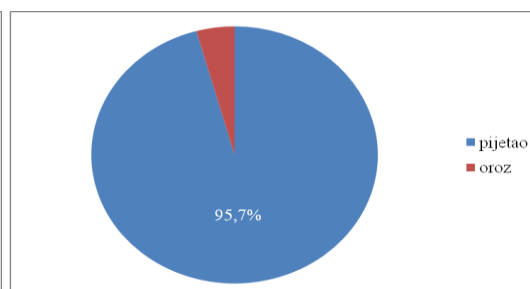
Slika 50: Studenti EF-a

Uporaba sinonima *pijetao* - *oroz* ispitivala se na primjeru sljedeće rečenice: *Pijetlovi/orozi ne znaju kada je jutro*. Trideset i četvero studenata kroatistike odabralo je leksem *pijetao*, a samo jedna osoba odlučila se za leksem *oroz*. Četrdeset i pet studenata ekonomije odabralo je leksem *pijetao*, a dvoje ih se odlučilo za leksem *oroz*. U hrvatskom standardnom jeziku ispravna je uporaba leksema *pijetao*, a ne *oroz*. *Oroz* je turska riječ i danas se koristi samo u nekim dijelovima Bosne i Hercegovine, pa je stoga i ovdje pravilo da se hrvatskoj riječi treba dati prednost pred riječima stranoga podrijetla. *Rječnik sinonima* donosi sljedeće sinonime: *pijevac*, *kokot* i *oroz* (Šarić; Wittschen, 2003: 220-221). *Kokot* i *oroz* koriste se u razgovornom stilu, a u standardnom jeziku za riječ *pijetao* ne treba tražiti nikakvu zamjenu. Hrvatski jezični portal leksemu *pijetao* pridodaje tri značenja: *mužjak kokoši*, *razdražljiv čovjek* i *oroz*. Hrvatski mediji koriste samo leksem *pijetao*.

Pijetlovi/orozi ne znaju kada je jutro.

Slika 51: Studenti FF-a

Slika 52: Studenti EF-a

4.2. Vulgarizmi kao sinonimni izrazi

Temeljno je pitanje mogu se li se vulgarizmi smatrati kontaktnim sinonimima. Odgovor je da mogu. Vulgarizmi pripadaju kontaktnim sinonimima jer ulaze u područje razgovornog stila. Kako ne pripadaju stilski neutralnome leksiku, jer imaju dodatna konotacijska značenja, izrazito su stilski sniženo obilježene jedinice. Uz razgovorni stil dijelom su i književnoumjetničkoga stila, a u zadnje vrijeme prodiru i u neke publicističke žanrove (jezik medija: žuti tisak i radijske kontaktne emisije, jezik mladeži, itd.). Neprikladni za pristojno izražavanje, vulgarizmi se uglavnom pojavljuju u razgovornim oblicima (Petrović, 2005: 194-195).

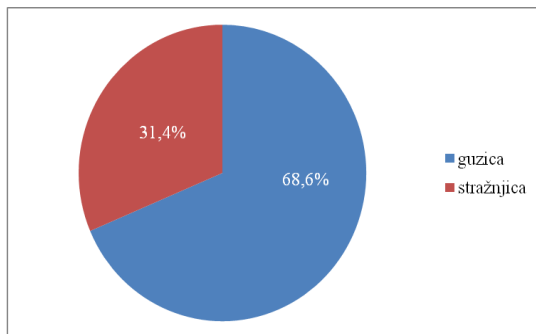
4.2.1. Vulgarizmi kao sinonimni izrazi - istraživanje

U ovome poglavlju ispitana je sinonimičnost vulgarizma i standardnojezičnice. Uporaba sinonima *guzica* - *stražnjica* ispitivala se na primjeru sljedeće rečenice: *Nestašni Australac svima je pokazao guzicu/stražnjicu*. Dvadeset i četvero studenata kroatistike odabralo je leksem *guzica*, a jedanaestero ih je odabralo leksem *stražnjica*. Trideset i pet studenata ekonomije odabralo je leksem *guzica*, a dvanaestero ih je odabralo leksem *stražnjica*. U standardnom jeziku pravilnije je koristiti leksem *stražnjica*, ali u razgovornom jeziku dopuštena je uporaba leksema *guzica*. U *Rječniku sinonima* za leksem *stražnjica* navode se sljedeći sinonimi: *zadnjica*, *tur*, *debelo meso* (standardni jezik), *guzica*, *dupe*, *rit*, *kanta*, *strina* i *starka* (razgovorni jezik) (Šarić; Wittschen, 2003: 305). Hrvatski jezični portal *stražnjicu* definira kao dio tijela na kojem se sjedi i kao poželjnu zamjenu daje lekseme *zadnjica*, *rit* i *dupe*.

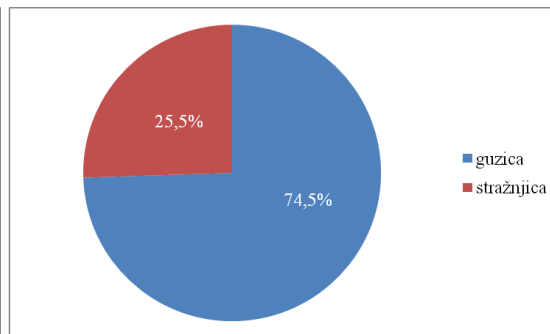
Iako su u standardnome jeziku obilježeni posebnom stilističkom kvalifikacijom, u leksikografskome opisu zauzimaju specifično mjesto. Tako vulgarizam *guzica* u Anićevu rječniku ima dva značenja: osnovno (*dio tijela na kome se sjedi; stražnjica*) i preneseno (*čovjek slaba karaktera, slabić, povodljivac*), a javlja se, kao i većina vulgarizama, u velikom broju frazema. U neformalnom stilu moguća je uporaba izraza kao što su *zadnjica*, *tur* ili *rit* (Anić, 1994: 65-66). U hrvatskim medijima koriste se oba oblika. Primjer naslov novinskog članka u kojemu se koristi leksem *stražnjica* je: *Ne može lakše! 4 oblika stražnjice za koje je dovoljna jedna vježba* (<https://zadovoljna.dnevnik.hr/clanak/cvrsta-guza-vjezbe-za-svaki-oblik-stražnjice---380813.html>, 16.6.2018.).

Primjer naslova novinskog članka u kojemu se koristi leksem *guzica* je: *Velika ženska guzica je zdrava guzica, a evo i zašto muškarci lude za njima!* (<http://idesh.net/lifestyle/velika-zenska-guzica-je-zdrava-guzica-a-muskarci-ju-obojavaju-zbog-evolucije/>, 16.6.2018.).

Nestašni Australac svima je pokazao guzicu/stražnjicu.

Slika 53: Studenti FF-a

Slika 54: Studenti EF-a

4.3. Žargonizmi kao sinonimni izrazi

Kako bi se mogli utvrditi sinonimni odnosi, potrebno je krenuti od definiranja žargonizama. Bernardina Petrović tvrdi da se žargonizmi mogu definirati kao riječi ili izrazi koje koristi određena društvena ili socijalna skupina. Čine posebno zanimljiv sloj kolokvijalnoga markiranoga leksika koji je prostorno i vremenski ograničen. Žargonizmi uvijek označuju uporbu prema neutralnim i standardnim riječima i izrazima, a promjene se u žargonskome leksiku odvijaju daleko brže nego u bilo kojem drugom jezičnom sloju. Kao primjer sinonimskog odnosa između standardnojezičnice i žargonizma, Bernardina Petrović navodi sljedeći primjer:

*„Začepi tu svoju glupu **kantu!**“, vikao je susjed na svoju ženu, misleći da zatvori **usta** (Petrović, 2005: 194-195).*

Jezikoslovci se ne slažu oko toga treba li odnos između standardnojezičnice i žargonizma nazvati sinonimnim odnosom. Bernardina Petrović podržava tu tezu, ali Branka Tafra ju opovrgava i ističe da ništa od razgovornog stila ne ulazi u sinonimski odnos. U ovom se radu priklanja mišljenju Bernardine Petrović jer i u *Rječniku sinonima* postoji kategorija *nef*

(*neformalno*). Ta kategorija obuhvaća sve izraze koji su sinonimni i koji se mogu koristiti u razgovornom stilu.

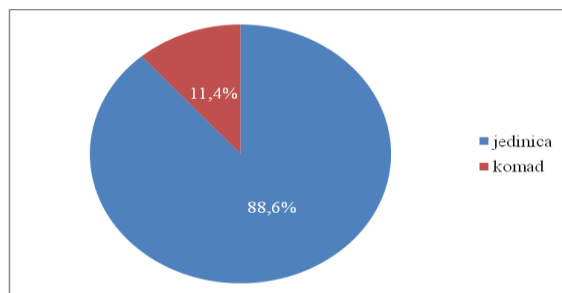
4.3.1. Žargonizmi kao sinonimni izrazi – istraživanje

U ovome poglavlju ispitana je sinonimičnost žargonizma i standardnojezičnice.

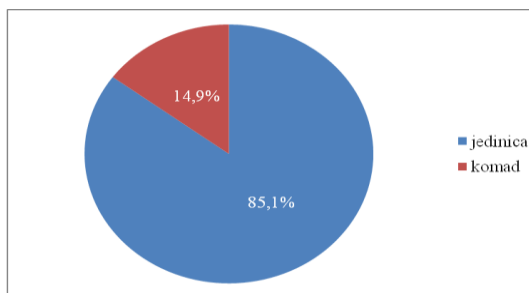
Prva rečenica u anketnom upitniku je: *Tužan je jer je dobio jedinicu/komad iz matematike*. Trideset i jedan student kroatistike odabrao je leksem *jedinica*, a njih četvero odabralo je leksem *komad*. Četrdeset studenata ekonomije odabralo je leksem *jedinica*, a sedmero ih je odabralo leksem *komad*. U standardnom jeziku pravilnije je koristiti leksem *jedinica*, ali u razgovornom jeziku dopuštena je uporaba obaju oblika. Problem predstavlja odnos tih dvaju izraza. *Jedinica* i *komad* su u bliskoznačnom odnosu i nisu uvijek zamjenjivi. Leksem *komad* može obuhvaćati više značenja: *komad* kao dio ili segment nečega, *komad* kao sastavnica, *kazališni komad* i *komad* kao zgodna osoba (Šarić; Wittschen, 2003: 113). Stoga nije preporučljivo uvijek upotrebljavati leksem *komad*. S druge strane, za leksem *jedinica* nude se sljedeći sinonimi: *djelić nečega ili sastavnica, ocjena nedovoljan, radna skupina ili grupa, brigada, divizija, legija, formacija, postrojba, zalaznica, korpus, pukovnija...* U razgovornom jeziku za leksem *jedinica* nude se sljedeći sinonimi: *kec, kolac, top...* (Šarić; Wittschen, 2003: 101) Svi ti izrazi mogu označavati neki drugi pojam, pa ni njih nije uvijek preporučljivo koristiti.

Hrvatski jezični portal za leksem *jedinica* nudi sljedeća značenja: *jedina kći u roditelja, broj, nedjeljiv element neke množine, odvojen dio cjeline* (vojna jedinica, postrojba) i *uređaj koji ima određenu namjenu* (aritmetičko-logička jedinica, jedinica za nadzor temperature). Za leksem *komad* donose se slična značenja kao i u *Rječniku sinonima: dio cjeline, pojedini primjerak ili jedinica neke klase, skupa, garniture predmeta, glazbena ili literarna kompozicija i zgodna osoba*. Hrvatski mediji ne koriste žargonske izraze za ocjenu *nedovoljan* nego koriste leksem *jedinica*.

Tužan je jer je dobio jedinicu/komad iz matematike.

Slika 55: Studenti FF-a

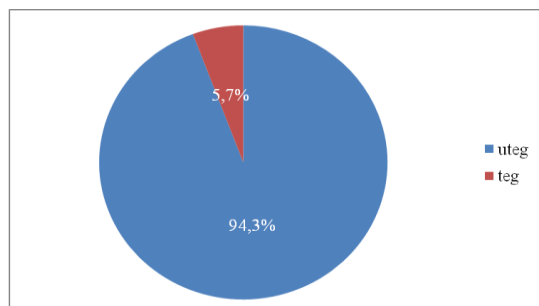

Slika 56: Studenti EF-a

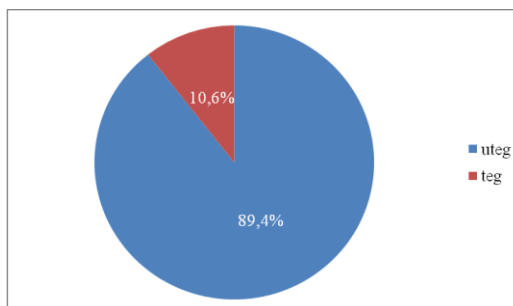
Druga rečenica u anketnom upitniku je: *Smiju li djeca dizati utege/tegove?* Trideset i troje studenata kroatistike odabralo je leksem *uteg*, a dvoje ih je odabralo leksem *teg*. Četrdeset i dvoje studenata ekonomije odabralo je leksem *uteg*, a sedmero ih je odabralo leksem *teg*. U *Rječniku sinonima* za leksem *uteg* navode se sljedeći sinonimi: *visak*, *uteg* i *piz*. *Visak* pripada standardnom jeziku, a *teg* i *piz* pripadaju razgovornom jeziku (Šarić; Wittschen, 2003: 345). Hrvatski jezični portal *uteg* definira na dva načina: predmet koji svojom određenom i poznatom težinom omogućuje mjerenje na vagi i predmet koji pritezanjem omogućuje rad čega (mehaničkog zidnog sata). U hrvatskim medijima koristi se standardnojezični oblik *uteg*. Primjer naslova jednog novinskog članka u kojemu se koristi leksem *uteg* glasi: *Uteg od šest tona ispao iz kamiona* (<http://www.glas-slavonije.hr/360532/8/Uteg-od-sest-tona-ispao-iz-kamiona>, 16.6.2018.).

U hrvatskom standardnom jeziku pravilnije je koristiti leksem *uteg* i ne treba mu tražiti nikakvu zamjenu, a u razgovornom jeziku moguće je koristiti lekseme kao što su *uteg* i *piz*.

Smiju li djeca dizati utege/tegove?

Slika 57: Studenti FF-a

Slika 58: Studenti EF-a

5. ZAKLJUČAK

Ovim se radom pokušalo dati pregled sinonimije u hrvatskome jeziku. Nastojalo se pobliže opisati istoznačne i bliskoznačne odnose u leksiku, i to uz pomoć istraživanja odnosa dviju skupina studenata prema istoznačnicama i bliskoznačnicama. Jezikoslovci nisu ujednačeni oko određenja pojma sinonima, a najveći problem predstavljaju zastarjelice, strane riječi i kontaktni sinonimi. Ako bi uvjet sinonima bio pripadanje istom sinkronijskom i dijakronijskom sustavu, tada zastarjelice, strane riječi i kontaktne sinonime ne bi trebalo opisivati kao sinonime. Međutim, u ovome se radu zastarjelice, strane riječi i kontaktni sinonimi opisuju u okviru sinonimije unatoč svim dvojbama jezikoslovaca. Svaki izraz koji je denotativno jednak s kojim drugim izrazom može se proučavati u okviru sinonimije i od te postavke polazi ovaj rad. Određivanje bliskoznačnosti može predstavljati problem jer se pojedini izrazi ne mogu u potpunosti poklopiti s drugim izrazima, ali kod istoznačnica toga problema nema.

U radu se donose rezultati istraživanja provedenoga na 29 primjera koji su raspoređeni prema razdiobi sinonima. Istraživanje je provedeno među osječkim studentima kroatistike i ekonomije i odgovori ispitanika bili su slični. Rad sadrži 58 slika, od čega su na 29 slika prikazani odgovori studenata kroatistike te na 29 slika odgovori studenata ekonomije. Strane riječi i neke posuđenice ispitanici nisu zamjenjivali hrvatskim inačicama, ali unatoč tomu istraživanje je pokazalo koliko ispitanici poznaju hrvatski leksički i frazeološki sustav. U većem dijelu istraživanja ispitanici su prednost davali hrvatskim riječima.

Može se zaključiti i da se pitanju sinonimije valja pristupiti određujući prije svega kriterije postojanja sinonima.

6. LITERATURA

1. Anić, Vladimir. 1994. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber
2. Barić i dr. 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
3. Blaževac, Krešimir; Vajs, Nada. 1999. *Sinonimija i jednojezični rječnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
4. Petrović, Bernardina. 2005. *Sinonimija i sinonimičnost u hrvatskome jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naknada
5. Samardžija, Marko. 1995. *Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga
6. Šarić, Ljiljana; Wittschen, Wiebke. 2003. *Rječnik sinonima*, Bremen; Zagreb: Universitaetsverlag Aschenbeck i Isensee
7. Tafra, Branka. 2005. *Od riječi do rječnika*. Zagreb: Školska knjiga
8. Težak, Stjepko. 1990. *Hrvatska jezikoslovna čitanka*. Zagreb: Globus
9. Težak, Stjepko; Babić, Stjepan. 1992. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga
10. Zgusta, Ladislav. 1991. *Priručnik leksikografije*, preveo: Danko Šipka. Sarajevo: Svjetlost

IZVORI

1. Bonaventura, Duda. 1990. *U plemenitu srcu*. Zagreb: Glas Koncila
2. Pavličić, Pavao. 1996. *Zaborav*. Rijeka: Otokar Keršovani
3. Raos, Ivan. 1980. *60 pripovijedaka*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske
4. <https://www.slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split/clanak/id/205952/adio-apoteka-u-marmontovoj-kresili-su-nan-fit-moramo-na-drugi-kraj-grada> (pristupljeno 12.6.2018.)
5. <http://onlinerjecnik.com/rjecnik/strane-rijeci/muzika> (pristupljeno 14.6.2018. i 16.6.2018.)
6. <http://www.matica.hr/vijenac/374/zasto-samo-glazba-4431/> (pristupljeno 14.6.2018.)
7. <https://www.24sata.hr/show/u-program-festivala-se-ne-uklapa-glazba-lepe-brene-92631> (pristupljeno 14.6. 2018.)
8. <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (pristupljeno 14.6.2018. i 16.6.2018.)
9. <https://www.zupa-sracinec.hr/molitvena-nakana-za-mjesec-ozujak/> (pristupljeno 14.6.2018.)
10. <https://www.jutarnji.hr/arhiva/u-zadnje-vrijeme-tim-je-bio-stalno-sam-i-potisten/3802563/> (pristupljeno 14.6.2018.)

11. <http://www.glas-slavonije.hr/363903/9/Vazno-je-sacuvati-autenticnost>
(pristupljeno 14.6.2018.)
12. <http://onlinerjecnik.com/rjecnik/strane-rijeci> (pristupljeno 14.6.2018. i 16.6.2018.)
13. <http://www.dijeta.co/kako-bjelancevine-pomazu-u-mrsavljenju/> (pristupljeno 14.6.2018.)
14. <https://www.fitness.com.hr/prehrana/nutricionizam/Vaznost-proteina.aspx>
(pristupljeno 14.6.2018.)
15. <https://www.tportal.hr/lifestyle/clanak/oko-cega-se-nije-vrijedno-zivcirati-20130301>
(pristupljeno 14.6.2018.)
16. <http://www.infozagreb.hr/istrazi-zagreb/atrakcije/vidikovci/kula-lotrscak-553758794bdd9>
(pristupljeno 16.6.2018.)
17. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/spasilo-je-glasovanje-putem-mobitela-umjesto-rusenja-moskovske-vlasti-ce-renovirati-kulu-sukov/694405/> (pristupljeno 16.6.2018.)
18. <https://www.vecernji.hr/vijesti/maca-maradona-sprijecila-opcu-tucnjavu-nogometasica-716004> (pristupljeno 16.6.2018.)
19. <https://www.jutarnji.hr/domidizajn/savjeti/ocat-je-prirodno-povoljno-i-ucinkovito-sredstvo-za-ciscenje/6865017/> (pristupljeno 16.6.2018.)
20. <https://www.tportal.hr/komentatori/clanak/vrag-nije-ni-crven-ni-crn-nego-je-u-kvantiteti-foto-20180303> (pristupljeno 16.6.2018.)
21. <https://dnevnik.hr/vijesti/zanimljivosti/umalo-ga-izjeo-parazit-koji-jede-meso.html>
(pristupljeno 16.6.2018.)
22. <https://www.vecernji.hr/kultura/snezani-banovic-drazi-otkaz-od-isprike-725682>
(pristupljeno 16.6.2018.)
23. <http://www.wikiwand.com/hr/Galicizam> (pristupljeno 16.6.2018.)
24. <https://www.24sata.hr/lifestyle/jaja-u-hladnjak-idu-na-najnizu-policu-u-vratima-se-brze-kvare-577902> (pristupljeno 16.6.2018.)
25. <http://moj.hinet.hr/category.asp?cat=57> (pristupljeno 16.6.2018.)
26. <https://www.tportal.hr/tehnoclanak/moze-li-brza-hrana-rijesiti-problem-pretilosti-20130625> (pristupljeno 16.6.2018.)
27. <http://hr.n1info.com/a310011/Svijet/Svijet/Grcka-oporba-trazi-smjenu-Tsiprasa-zbog-Sjeverne-Makedonije.html> (pristupljeno 16.6.2018.).
28. <https://www.24sata.hr/lifestyle/pravila-postavljanja-stola-vilica-moze-na-obje-strane-76611> (pristupljeno 16.6.2018.)
29. <https://www.slobodnadalmacija.hr/scena/mozaike/clanak/id/8849/pijetao-kukurice-pocijelu-noc-a-ona-guta-anksiolitike> (pristupljeno 16.6.2018.)

30. <https://zadovoljna.dnevnik.hr/clanak/cvrsta-guza-vjezbe-za-svaki-oblik-straznjice---380813.html> (pristupljeno 16.6.2018.)
31. <http://idesh.net/lifestyle/velika-zenska-guzica-je-zdrava-guzica-a-muskarci-ju-oboavaju-zbog-evolucije/> (pristupljeno 16.6.2018.)
32. <https://www.24sata.hr/news/djecak-dobio-jedinicu-jer-nije-imao-30-kuna-za-kazaliste-240417/galerija-217340?page=1> (pristupljeno 16.6.2018.)
33. <http://www.glas-slavonije.hr/360532/8/Uteg-od-sest-tona-ispao-iz-kamiona> (pristupljeno 16.6.2018.)